

E.Vilde nâm. Tallinna Pedagoogiline Instituut
Pedagoogika ja psühholoogia kateeder

ELLA VISK

A-31

Õpetajate ettevalmistamise areng Eestis aastatel
1919_1940 (kaasaegsete mälestuste järgi).

KONTROLLTÖÖ

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 45002

Porkuni, 1972. a.

14
Ellen LÄTI mälestusi ja dokumentide koopiald algkooli õpetajate ettevalmistamisest Rakvere Õpetajate Seminaris aastatel 1926 - 1932.

Oma mälestusi jutustas ja andmeid andis Ellen Gustavi t. LÄTT, sünd. 1.märtsil 1913.a. Vao vallas Väike-Maarjas kohalikutarvitajate ühisuse ärijuhi ja müüja tütreana;

Õppis Koonu-Arina algkoolis 1920-1924.a. Väike-Maarja kõrgemas algkoolis(V ja VI kl.) 1924-1926.a. Rakvere Õpetajate Seminaris 1926-1932.a. Praegu töötab õpetajana Porkuni Erīinternaatkoolis, elab Rakvere rajoonis Porkunis.

Mälestusi pani kirja ja andmeid kogus E.Vilde nim.Tallinna Pedagoogilise Instituudi kaugõppeosakonna pedagoogika ja algõpetuse metoodika eriala II kursuse üliõpilane ELLA Lembitu t. VISK, sünd.5.aug. 1949.a. Tallinnas. Praegu töötab Porkuni Eriinternaatkoolis kasvatajana, Postiaadress: Rakvere raj. Porkuni s.-jsk.

Vestlus toimus E.Läti korteris ajavahemikus 5. nov. kuni 25. dets. 1971.a. Toimik vormistatud ärasaatmiseks instituudile

Andmete andja : E.LÄTT
Andmete koguja: E.VISK

Kontrolltöös käsitletakse õpetajate ettevalmistamist Rakvere Õpetajate Seminaris ja Läänemaa Õpetajate Seminaris aastatel 1925-1932. Kontrolltöö koostamisel on kasutatud N.Konstantinovi; I.Medõnski; M.Šabajeva õpikut "Pedagoogika ajalugu" ; V.I.Lenini kõnet "Noorsooühingute Ülesanded"; õpikut "Pedagoogika põhijooned" ; Brošüüri "Läänemaa Õpetajateseminar 1921-1931" ning vestluse materjali. Vestlused on läbi viidud isikutega $\frac{1}{2}$ kes on saanud pedagoogilise hariduse aastatel 1925-1932 eespool nimetatud seminarides. Vestlused on läbi viidud sm.-te Ellen Läti ja A.Toomi korteris ajavahemikus 5.nov-25.dets. küsitluslehe alusel. Kasutatud kirjandus on laenutatud Väike-Maarja raamatukogust, välja arvatud broš üür "Läänemaa Õpetajateseminar 1921-1931" . Saadud on see sm.A.Toomi käest.

V.I.Lenin nõukogude kooli õpetajast ja tema ees seistvatest ülesannetest.

Suur Sotsialisblik Oktoobrirevolutsioon tõi pöörde kogu Venemaa ellu. Võimule tuli töötav rahvas. Nõukogud kutsusid kõige laiemaid rahvahulki- tööliste ja talupoegade hulki -- aktiivsest poliitilisest tegevusest osa võtma. Tekkis vajadus laialdase kultuurharidustöö järele.

"Õpetajate armee peab seadma endale hiiglasuured ülesanded haridustöö alal ja peab eeskätt saama sotsialistliku haridustöö peamiseks armeeks.... Õpetajaskond peab ühte sulama kogu võitleva töörahva massiga."

V.I.Lenini poolt kasvatusse ja kooli ette seatud grandioosseid ülesandeid oli võimalik teostada ainult õpetajaskonna abiga. Uute inimeste kasvatamist koolides võis nõukogude võim teostada sel teel, et tõmbas enda poole kaasa vana õpetajaskonda ja valmistas ette õpetajaid tööliste ja talupoegade hulgast.

Eriti selgesti on V.I.Lenini suhtumine õpetajatesse ja nende poliitilisse ossa riigis sõnastatud artiklis "Lehekülgi päevikust": "On tarvis süstemaatiliselt tõhustada tööd rahvakooliõpetajate organiseerimise alal, et teha nad kodanliku korra toest...nõukogude korra toeks, et nende kaudu kiskuda talurahvas lahti liidust kodanlusega ja tõmmata liitu proletariaadiga."¹

Väga suure osatähtsuse omistas V.I.Lenin rahvakooliõpetajatele. Ta kinnitas: "Rahvakooliõpetaja tuleb meil tõsta niisugusele kõrgusele, millisel ta kunagi pole seisnud, ei seisa ega saagi seista kodanlikus ühiskonnas. See on tõde, mis ei vaja tõestamist. Seda olukorda me peame taotlema süstemaatilise, järjekindla ja visa tööga nii rahvakooliõpetaja vaimsel arendamisel kui ka tema igakülgsele ettevalmistamisele tema tõesti kõrge kutse jaoks."²

1920-1930 aastate keelide ees seisis ülesanne õpetada, kasvatada ja anda haridus noorsoole vanast ühiskonnast lähtunud materjalist. "Me võime kommunismi ehitada ainult sellest teadmiste, organisatsioonide ja asutuste summast, selle inimjõudude ja ressursside tagavaradega, mis on jäänud meile vanalt ühiskonnalt."²

1. V.I.Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 424

2. V.I.Lenin, Noorsooühingute ülesanded, Tallinn 1970, lk. 7

Koolid pidid ette valmistama noorsugu selleks, et ta suudaks valmis ehitada ja lõpule viia selle, mida on alustanud noor Nõukogude riik, esimene sotsialistlik riik maailmas. Algusest peale on kasvatus koolides seotud ühiskonna ja tööga. Nõukogude kooli õpetajate ees seisavad suured ülesanded: valmistada ette inimesi ühiskonnas töötama ja elama; kasvatada harmooniliselt ja igakülgsest arenenud inimene, kommunistliku ühiskonna ehitaja.

Õpetaja ja tema ettevalmistus Ušinski poolt väljatöötatud projekti järgi.

Suur vene pedagoog Ušinski hindas kõrgelt õpetaja osa. Ta arvas õigesti, et pedagoogi mõju õpilastele kujutab seda kasvatuslikku jõudu, mida ei saa asendada mingisuguste määruste ega programmidega, õppeasutuste mingisuguste organisatsioonidega. Ta kirjutas, et "...Kasvataja isik tähendab kasvatuses kõik. "

Vastavalt oma pedagoogilise süsteemi põhiprintsiibile rahvuslikkusele -- kirjutas Ušinski: "Eelkõige ja kõige enam vajab meie rahvuslik kasvatus inimesi, kes on selleks suureks ürituseks võimelised, vajab rahvakooliõpetajaid -- r a h v a - kooliõpetajaid mitte ainult selle pärast, et nad õpetavad rahvast ja rahvakoolides, vaid sellepärast, et nad on tulnud tööpoolest rahva hulgast ja on loonud endaga kaasa rahva parimad iseloomujooned." Õpetaja peab olema mitte ainult ühe või teise aine õpetaja, vaid on ka kasvataja; ta peab armastama oma elukutset, suhtuma kasvatustesse suure vastustustundega; peab olema haritud inimene, tundma pedagoogikat ja psühholoogikat.

giat, valdama pedagoogilist meisterlikkust ja omama pedagoogilist takti.

Artiklis "Õpetajate seminaride projekt" (1861) töötas Ušinski välja algkooliõpetajate ettevalmistamise üksikasjalise plaani. Selle projekti järgi tuleb õpetajate seminarid avada mitte suurtes keskustes, vaid väikestes linnades ja isegi maa-kohtades, selleks et suure linna ahvatlused ei mõjaks kasvandikele halvasti ja et õpetajad pühendaksid end täielikult tööle õpetajate seminarides, killustumata end kohakaaslusega teistes õppeasutustes. Õpetajate seminaride kasvandikeks peavad olema peaaesjalikult talupoegade lapsed. Selleks et paremini korraldada kõlbelist kasvatust ja et õpetajate mõju oleks suurem, peavad kasvandikud elama internaadis, harjudes ühtse, tagasihoidliku ja toimeka eluga.

Ušinski kavandas teaduste ulatusliku ringi, mida tulevased rahvakooliõpetajad õpetajate seminarides õpivad: vene keel ja kirjandus, aritmeetika, geograafia, ajalugu, loodusteadus (teadmised botaanikast, zooloogiast, inimese anatoomiast ja füsioloogiast, samuti mõningad teadmised põllumajandusest ja meditsiinist).

Tähtsal kohal õpetajate seminari kursuses Ušinski projekti järgi oli pedagoogiliste teaduste tsükkel -- psühholoogia, pedagoogika ja algõpetuse metoodika. Õpetajate seminaris omandavad kasvandikud ilmeka lugemise, ilukirja, joonistamise, joonestamise ja laulmise oskusi. Pedagoogilise praktika sooritavad seminaristid rahvakoolis, mis on iga õpetajate seminari juures. Peale selle on õpetajate seminari juurde kinnistatud rida lähemaid koole, kus seminari kasvandikud samuti sooritavad pedagoogilist praktikat, seminari lõpetanud

aga töövavad aasta vältel seminari õpetajate juhendamisel õpetajate-praktikantidena. Seminar säilitab sideme õpetajatega, isegi kui nad on lõpetanud selle mitu aastat tagasi.

Õpetajate seminar on rajooni pedagoogiliseks keskuseks. Selle juures korraldatakse kõrgemaid pedagoogilisi kursusi isikuile, kes on saanud ülikoolihariduse; seminari juhatajad ja õpetajad peavad seal loenguid pedagoogilistel teemadel.

Pedagoogilisest haridusest Eestis kahekümnnendate
aastate algul.

Oma loomispäevil juhindus kodanlik Eesti riik põhimõtetest: mida kultuursem on riik, seda suuremat kulu ja muret kantakse sobivate õpetajate ettevalmistamise eest, seda enam hoolitsetakse koolide eest üldse. Riigi hoolitsus hariduse omandajate eest oli hea, sest hoolitsemine kooli eest oli ju hoolitsemine oma tuleviku eest. Kooli väärtus aga oleneb suurel määral tema hingest -- õpetajast.

Kuigi kahekümnnendate aastate algul töötasid Eestis juba kaks õpetajate seminari Tartus ja Rakveres, oli kutseliste õpetajate puudus suur. Et aga võimalikult kiiresti õpetajate puudusest vabaneda, korraldati seminaride ja mitmete keskkoolide juures üheaastased kursused keskkooli lõpetanuile õpetajakutse saamiseks. Need kursused olid muidugi ajutised ja põhitüübina otsustati siiski jääda peatuma kuueaastase kursusega seminari juurde, mis baseerus otsekohe 6-klassilisele algkoolile. Vaidlusi tekitas küsimus, kas õpetajate ettevalmistamiseks on kohasem seminar või mõni teine õppeasutus, jääd siiski peatuma seminaritüübile, sest vene seminarides oli ettevalmistatud

aastakümnete vältel palju häid pedagooge, kes seisid oma ülesannete kõrgusel, vaatamata kõikidele võõrastele survetele ja aja karmidele vooludele.

Pannes Eesti seminaridele rahvuskliku kasvatus ja sügavama hariduse mõttes veel suuremaid lootusi, hakati seminaride võrku laiendama ja arendama. Nii otsustati avada veel kolm seminari lisaks Tartu ja Rakvere Õpetajate seminaridele Põhja-, Lõuna- ja Lääne-Eestisse keskustega vastavalt Tallinn, Võru ja Haapsalu. Viimase kohta oli kaalumisel kas avada see Saare- või Läänemaale.

Seminaride eesmärgiks oli arendada noorsoo tulevased kasvatajad - õpetajad väärtuslikeks, hingeliselt ja vaimselt arenenud isikuteks. " Nad peavad omandama põhjalikke teadmusi ja omale kutsele vastava erihariduse, et ise kasvatatuna võiksid kasvatada teisi. " ¹

Pedagoogilise hariduse omandamine Rakvere Õpetajate Seminaris Ellen Läti jutustuse põhjal. (1926 - 1932)

I Pedagoogilise õppeasutuse materiaalne baas.

Rakvere Õpetajate Seminar asutati tsaarivalitsuse ajal käesoleva sajandi esimesel või teisel aastakümnel. Sõja ja revolutsiooni ajal asutus ei töötanud (mõned aastad). Seminari pidas tsaariajal riik ülal. Uuesti avati seminar kodanliku Eesti algaastatel, siis oli ta samuti riigi ülalpidamisel.

1. "Läänemaa Õpetajateseminar 1921 - 1931 " , Haapsalus, 1931, lk. 10

Seminar asus Rakvere linna idaserval. Kahekümneandatel aastatel, samuti kolmekümneandatel, eraldas seminari linnast umbes kilomeetri-poolteise ulatuses hoonestamata ala. Kohe kooli hoonete taga algas mets, Koolihoonete ees oli ühel pool linnast tulevat teed üsna suur tulundusaed, teisel pool sportiväljku nime kandev maa-ala. Seda kasutati peamiselt jalgpallimänguks. Sportimisvõimalusi oli ka metsalagendikul.

Seminaril oli kolm hoonet, neist suurim, keskmine, oli õppehoone; sellest kummalgi pool asusid õpetajate elumajad, milledes olid ka mõned ruumid õpilaste kasutada: poiste internaat, puutöökoda, saun, pesuköök.

Õppehoone oli heledaks värvitud kolmekorruseline maja, õpilased nimetasid seda " valgeks majaks ", ka " valgeks majaks metsa ääres " . Kuni seminari sulgemiseni 1932.a. ei tehtud õppehoonetes suuremaid ümberehitusi, tõenäoliselt pole neid tehtud ka hiljem. Praegu kasutab kõiki kolme maja Rakvere Internaatkool.

Hoonet oli ehitatud koridori-süsteemis. Alumisel korrusel olid traditsiooni kohaselt I ja V klass, õpetajate tuba, lugemistuba, köök, söögituba, kaks võimlat (suur ja väike) , hiljem muusikaklass; peale nende ruumide garderoobid ja kojad.

Teisel korrusel olid II, III, IV ja VI klass (s.o. 8., 9., 10., 12. õppeaasta), keemia, füüsika ja loodusõpetuse kabinetid ja suur rõduga joonistusklass.

Kolmandal korrusel asus harjutuskool, s.o. algkool (I - VI kl.) , kus seminaristid praktiseerisid, aula ja tütarlaste internaat. Liikuvate vaheseintega avamise teel sai aulat suurendada avaraks peoruumiks. Oli ka lava.

Ruumid olid puhtad, seinad õlivärvidega kaetud, aknad suured ja ventilaatorid hea. Kabinetid ja eriklassid soodusta-

sid õppetööd, kuna olid varustatud vajalike seadmete ja õppeabinõudega. Aula ja joonistissaal olid väga ilusad ruumid. Klassides olid tavalised kaheistmelised koolipingid ja suured tahvlid. Igas klassis oli klaver. Kabinettides olid lauad ja toolid ningapid õppeabinõude hoidmiseks. Lõpuklassis olid laud ja toolid ning õpilastel oli tavaks kasvatada neil potililli. Koridorides oli nii kunstnike maale kui ka õpilaste omi.

Muusikariistadest olid koolil peale klaverite klassides veel kontserdi- ja muusikaklassiklaverid, iga õpilase jaoks viiul ja täielik komplekt keel- ning puhkpille sümfoniettaorkestri jaoks.

Töökodadest oli õppeasutusel ainult puutöökoda.

Raamatukogusid oli aga kolm. Eesti keele õpetaja hoole all oli eestikeelne kogu, saksa ja inglise keele õpetajate hoole all olid vastavad võõrkeelsed kogud. Peale ilukirjanduslike teoste oli kogudes ka populaarteaduslikke teoseid ja õpikuid. Eestikeelsesesse kogusse hangiti teoseid esmajärjekorras just neid, mis olid õppeprogrammis ette nähtud, kuid seal leidis peaaegu kogu kaasaegne eesti kirjandus (uued ilmunud teosed), ja tõlgete paremik. Saksa ja inglise keele õpetajad laenutasid ise raamatuid ja kontrollisid, mida nendest loeti. Eestikeelse te/ raamatute väljaandmine oli usaldatud õpilastele. Iga klass valis kaks raamatukoguhoidjat, kes võtsid vastu ja vastutasid sellele klassile sügisel väljaantud raamatute eest. Näiteid kogus oleva kirjanduse välismaistest autoritest : Thomas Mann, A. Mann, Balzac, Hugo, Zola, Aho, Lagerlöf, L. Tolstoi ; kodumaistest : Tammsaare, Vilde, Metsanurk, Gailit, Under, Visnapuu, Kallas jne.

Õppeasutusel õppe-katseaeda ei olnud, kuid kooli tulun-

dusaias tegid õpilased mõningal määral tööd.

Kehakultuuriga tegelemiseks olid jalgpalliväravad, jooksurada, alad kuulitõukeks, odaheitteks, hüppekastid. Ruumi jätkus, spordivõistlusi peeti, kuid need polnud õpilastele kohustatavad. Väga populaarne oli võrkpall.

Õppeasutuses õppijatel oli võimalik kasutada internaati. Tütarlaste internaat asus õppehoones. Internaadis elas umbes 40 - 50 tütarlast, nende kasutada oli üks väga suur ja teine veidi väiksem magamistuba, pesuruum ja väiksem tuba riiete ja tarbeesemete panipaigaks. Tunde valmistasid internaatlased ette peamiselt harjutuskooli klassides, sest neil ei olnud klavereid, mida seminari klassides pidevalt harjutati. Internaat^Aklassi ja ka teisi soovijaid toitlustas ühiskööök. Voodid ja voodiriided toodi kaasa kodust. Kasutati raudvoodideid ja põhukotte. Poiste jaoks avati internaat 1930.a., kui suletud Võru seminari õpilasi Rakverre üle toodi. Varem poeglaste internaati ei olnud ruumipuudusel. 1930.a. aga seminaris enam nooremaid õpilasi ei olnud (s.t. nooremaid klasse) ja ruumi leidus. Palju seminari õpilasi oli linnas korteris. Seminaristide hulgas oli ka Rakverest pärit lapsi.

Seminaristide päev algas üsna vara. Hommikul kell 8.15 oli hommikusööök, selleks ajaks ärkasid ja jõudsid riidesse ka kõige unisemad. (Õppenõukogu soovitas tõusta kell 7.00, aga sellest soovituselt kinnipidamist ei nõutud.). Kell 9.00 algasid tunnid, lõunasööök oli kell 14.30 ja pärast lõunat olid klaveri- ja viiulitunnid, harjutustunnid klaveril ning orkestriharjutused, need toimusid kõik kindlaksmääratud päevadel ja kellaaegadel. Tunde valmistas iga õpilane ette oma äranägemise järgi valitud ajal. Magama mindi kell 21.30, V klassil oli lubatud

olla üleval kella 22.00 -ni ja VI klassil 23.00 -ni. Kellel oli tarvis vabal ajal linna minna, märkis vastavasse päevikusse väljamineku ja tagasituleku ajad. Internaadi ruume koristasid õpilased ise kordamööda. Internaadi korra eest vastutas VI kl. (12. õ-a.) õpilaste seast valitud koduvanem, kes pidas tööpoolest korra majas õpetajaid appi kutsumata. Kaks korda päevas käis internaadist läbi inspektriss (direktori asetäitja).

Ühiskööki juhatas kodumajanduse õpetaja. Tema tegi ka vajalikud ostud. Toitu valmistasid kaks kokka. Need töötajad said palka riigilt. Ühisköögi arveid pidasid õpilased. Õpilased pesid toidunõud, koorisid kartulid ja kaalusid välja järgmiseks päevaks vajalikud toiduained.

Ühistoitolustusest võttis osa õpilastest enamik, ka need, kes linnas korteris olid. Süüa võis kas ainult lõunat või kõik kolm toidukorda. Söök maksis kuus 11 - 17 krooni, olenevalt turuhindadest. Toidujäätmetega kasvatas ühisköök aastas paar-kolm siga oma tarbeks. Toiduraha maksti vastavasse komisjoni valitud õpilaste kätte. Need andsid selle üle majapidamisõpetajale. Toit oli küllaldane ja maitsev.

Õppeasutuse tuludeks oli raha, mis saadi riigilt kooli ülalpidamiseks. Õppemaksu õpilased ei maksnud. Tasuda tuli vaid toiduraha. Mõnedele õpilastele maksti n.n. toetusraha, 5 - 10 krooni kuus. Mõned seminaristid said ühekordset toetust, mida nimetati abirahaks. Nii toetus- kui ka abiraha oli koolil vähe anda ja seda said ainult kõige raskemas majanduslikus olukorras olijad. Abiraha ja toetusraha määrajaks oli õppenõukogu.

II Kaadrid pedagoogilides õppeasutuses.

Kodanliku Eesti algaastatel oli direktoriks Voldemar Raam (kunstiteadlase Villem Raami isa), Vahepeal oli Rikken ja alates 1928/29 õppeaastast jälle Voldemar Raam, Rahvuselt eestlane, sündinud umbes 1880.a., kõrgema haridusega. Õpetas saksa keelt, ajalugu ja pedagoogikat. (surnud) .

Inspektrissiks oli E.Läti kooliskäimise ajal enne Hildegard Kasvandik, sündinud arvatavasti eelmise sajandi viimastel aastatel, eesti filoloog; õpetas eesti keelt, oli kõrgema haridusega. Pärast tema lahkumist (perekondlikel põhjustel) sai inspektrissiks Hilda Mühlberg, sündinud käesoleva sajandi alg-aastatel, ajaloolane, õppis veel ülikoolis; õpetas ajalugu. H.Kasvandik elab praegu Tallinnas.

Teised õpetajad :

Anete Vanaveski, sünd. sajandi algul, eesti filoloog, kõrgema haridusega; õpetas eesti keelt. Elab Tallinnas.

Reinhold Linau-Linno, sünd. umbes 1880.a., saksa filoloog, kõrgema haridusega (võib olla lõpetamata), õpetas saksa keelt. (surnud) .

Eerika Vihmann, sünd. sajandi algul, inglise filoloog, kõrgema haridusega, õpetas inglise keelt ja saksa keelt. Elab Tallinnas. Õpikute autor.

Evert Mesiäinen, sünd. eelm. sajandi lõpul, laulmise- ja klaveriõpetaja, muusikalise haridusega, vist konservatooriumi lõpetanud, rahvuselt soomlane. (surnud)

Aleksander Õunapuu, sünd. eelmise sajandi lõpul, viiuli-õpetaja, orkestrijuhht; arvatavasti kõrgema muusikalise haridusega. Elab Tallinnas.

--- Vassiljeva, sünd. umbes 1885.a., klaveriõpetaja, muusikalise haridusega, rahvuselt venelane. (surnud)

Kalev Ratassepp, sünd. umbes 1900.a., matemaatikaõpetaja, õpetas ka füüsikat, kõrgema haridusega. Lahkus töölt omal soovil 1930.a., töötas hiljem TPI-s õppejõuna. Vist elab.

Arvo Lehis (Limberg), sünd. sajandi algul, matemaatikaõpetaja, õpetas ka füüsikat, kõrgema haridusega, tuli Võru Õpetajate Seminarist selle sulgemise järel. 1930a. Elab praegu vist Tartus. Tunnustatud metoodik.

Jüri Erm, sünd. sajandi algul, bioloog, kõrgema haridusega (kuid hea õpetaja). Oli mitteküllaldase hariduse tõttu sunnitud 1927.a. lahkuma. Õpetas loodusõpetust ja keemiat. Loodusõpetuse all on siin mõeldud bioloogiat, nagu tollal käigiti. Oli hiljem õpetaja Pärnus. Vist elab.

Harald Tehver, sünd. sajandi algul, bioloogiaõpetaja, kõrgema haridusega; õpetas ka keemiat ja geograafiat.

Egon Pallon, sünd. umbes 1890.a. teoloog, kahekordse kõrgema haridusega, teoloogia doktor (saksa doktor, mis vastas umbes meie praegusele teaduste kandidaadile), Rakvere pastor; õpetas usuõpetust, psühholoogiat, loogikat, pedagoogika ajalugu, filosoofia ajalugu. Läks 1940.a. Saksamaale, kuna oli rahvuselt sakslane; oli okupatsiooni ajal haridusdirektor, praegu elab (kui veel elab) Ameerikas.

Jüri Parijõgi, harjutuskooli juhataja, sünd. sajandivahetusel, haridust ei tea, kirjanik. Lahkus koolist vms 1929.a. Oli Tartus koolijuhataja. Hukkus traagiliselt 1941.a.

Ain Nurk, harjutuskooli juhataja, sünd. sajandi algul, seminari kasvandik, lõpetas selle 1927.a. Praegu koolide inspektor Tartus.

Helmi Jürisson, kehalise kasvatuse õpetaja, sünd. sajandivahetuseks, erihariduse omandanud Rootsis. Praegu elab Tartus.

---- Anderson, kehalise kasvatuse õpetaja, sünd. sajandivahe-
tusel, erihariduse omandanud Saksamaal.

--- Linvald, tütarlaste käsitööõpetaja, sünd. eelmise
sajandi lõpul, haridust ei tea, arvatavasti oli õppinud kõrge-
mas käsitöö- või kodumajanduskoolis. (Kõrgemaks käsitöökooliks
nimetati õppeasutust, kus õpetati naiskäsitööd ja kuhu võeti
keskkooli lõpetanuid), oli hiljem Rakvere Naiskutsekooli juha-
taja. Elab Tallinnas.

Linda Pärl, käsitööõpetaja pärast Linvaldi, haridust ei
tea, võib arvata, et kõrgemas käsitöökoolis õppinud, sünd.
sajandi esimesel kümnel. Elab Tartus.

--- Brandt, poiste käsitööõpetaja, sünd. umbes 1890.a.,
haridust ei tea.

--- Vihvelin, joonistusõpetaja, kunstnik, sünd. umbes
1900.a., kus õppis, ei tea.

Salme Noor, majapidamise õpetaja, sünd. umbes 1905.a.,
lõpetanud mingi kõrgema kodumajanduskooli.

Alma Pärt, eesti keele õpetaja, sünd. umbes 1900.a., kõr-
gema haridusega.

Direktor V. Raam nõudis õpetajaskonnalt sammupidamist
kaasaegse pedagoogikaga. Eriti rõhutas ta, et seminari õpe-
tajad mitte ainult ei annaks teadmisi, vaid kasvataksid ja
arendaksid seminariste mitmekülgselt. Ta pidas õigeks töökooli
põhimõtet ja võimaluste andmist õpilastele nende eriliste anne-
te arendamiseks ja huvide rahuldamiseks. Õpilaskonna elu or-
ganiseerimisele rakendas ta õpilasi endid ja andis neile või-
maluse tegutsemiseks koos teatavate rangete nõuete täitmisega.
V. Raam pidas kasvatuses kõige tähtsamaks kooli "head vaimu",

s.t. õpilaskonna õiget suhtumist kooli nõuetesse, austust oma kooli vastu ja julgust üles astuda väärnähtuste vastu. (Praagused positiivsed grupisisesed normid).

Direktori ja õpetajate läbisaamine õpilastega oli reeglina hea. Direktoril oli õpilaste silmis väga suur autoriteet, õpetajaist peeti lugu. Õpetajad kohtlesid õpilasi viisakalt ja humaanselt. (Esines vaid üks juhtum, kus õpilane solvas õpetajat, ta lõi nimelt õpetaja kaabusse, mis varnas rippus, lohusisse. Sellest tuli suur pahandus, õpilasega midagi ei tehtud, kuid ta väärikus oli tükiks ajaks nulliks tehtud).

Töötasu sai kooli direktor riigilt. Tasu suurus võis olla 200-250 krooni kuus.

Õppeasutuses töötavad õpetajad elasid kooli tiibhoones, nende korteritingimused olid vähemalt rahuldavad. E.Läti klassijuhataja R.Linno-Linno elas kolmeliikmelise perekonnaga kolmetoalises korteris.

Peale õppetundide andmise oli õpetajatel ka muud ametikohustused: mitmesuguste õpilasingide juhendamine, raamatukogude ja õppeabinõude hoidmine, ekskursioonide juhatamine, õpilaste juhendamine isetegevuses, kabinetide juhatamine ja eeskätt klassi juhatamine.

Seminari õpetajad olid kohustatud pedagoogilist ja metoodilist abi andma kõikidele algkoolidele, kust seda paluti; see oli aga õpetajaskonna enda poolt vastuvõetud kohustus, mitte väljaspoolt peale pandud, seega tasumisele taoline abistamine ei kuulunud.

Pedagoogilises töös paistis silma kõigepealt direktor Raam. Tähelepanu vääriv saavutus oli õpilaste omavalitsuse loomine seminaris. Kogu õpilas- ja õpetajaskond moodustas org-

ganisatsiooni, mida nimetati koolkonnaks. Seda juhatas esindajate kogu, kuhu kuulusid klasside ja ringide esindajad, direktor ja õpetajaskonna esindaja. Koolkonna esindajate kogu valis koolkonna juhatuse. Sinna kuulusid kaks õpilast : õpilasvanem ja laekur, peale nende direktor. Nimetatud organid korraldasid kõiki õpilaste ellu puutuvaid küsimusi peale õppetöö Hindamise ja toetuste andmise. Siit suunati ülekoolilisi üritusi (kaks kontserti aastas, aktused, tähtpäevade tähistamine jne), ringide tööd, ajakirjades "Tarmo" väljaandmist, näite-, deklamatsiooni ja muude kursuste korraldamist, jaotati koolkonna raha ekskursioonide jms. läbiviimiseks/ ja hangiti raha. Klassid ja ringid andsid esindajate kogus ja koolkonna üldkoosolekutel aru oma tegevusest. Niisugune organisatsioon võimaldas õpilastel õppida jähtimist ja kasvatas vastutustunnet ning initsiatiivi.

V. Raam pidas õigeks ja vajalikuks arendada õpilastes nende huvi- ja eeldustekohaseid võimeid. Vabatahtlike ainete-na õpetati soome keelt, ladina keelt, esperantot, filosoofiat, jne. Tegutsesid pedagoogika, naturalistide ja võimlemisringid, Füüsikaring, joonistusring, näitering, orkester,; peale obligatoorse~~se~~ segakoori tegutsesid veel meeskoor ja vanemate õpilaste segakoor, mida organiseerisid ja juhatasid õpilased õpetajate abita; oli eesti keele--kirjanduse ring. Väga populaarsed olid mitmesugused sportlikud võistlused oma koolis ja teiste Rakvere koolidega.

Pedagoogilises töös paistsid silma kõik muusikaõpetajad selle poolest, et nad muusikahuvilistele ja muusikas andekatele kaugelt rohkem aega pühendasid ja õpetust andsid, kui programm nõudis. Mitmed seminari lõpetajad astusid hiljem muusikakooli

või konservatooriumi ; nii on Rakvere Seminaris endine kasvandik Artur Vahter praegu konservatooriumi professor, Robert Vahisalu RAM-i solist, trompeti alal lõpetas konservatooriumi seminarist Tammaru, laulu õppis seal näitleja Milli Nõmtak, ka seminari kasvandik jne.

Evert Mesiäinen, kasutades mõnel määral soome eeskujusid lõi oma laulmisõpetuse metoodika, mis ainult vähesel määral erines praegusest jo-le-mi süsteemist, puudusid käemärgid. (E.Mesiäinen "Laulmise metoodika ",ilumisaasta umbes 1933.a.)

Harjutuskoolis oli seekord õpetuse süsteemina kasutusel üldõpetus, seda kolmes nooremas klassis. Selle süsteemi tutvustamiseks ja propageerimiseks andsid J. Parinbakk (Parijõgi) ja Brandt välja metoodilise käsiraamatu " Üldõpetus Rakvere Õpetajate Seminaris ", ilmunud umbes 1926.a.

Tuntud metoodika/ matemaatika alal oli õpetaja Lehis. (Limberg) .Tema pidas õigeks lasta õpilastel endil leida matemaatilised tõed, mitte neid kätte õpetada. Sama põhimõtte järgi töötas ka õpetaja K.Ratassepp.

Õpetajad H.Jürisson ja Anderson olid saanud kehalises kasvatuses selle aja kõige progressiivsema ettevalmistuse ja see kajastus täielikult ka nende töös.

Seminari lubati õpetada ainult kõrgema haridusega õpetajatel, kuid mõned olid siiski veel üliõpilased, igatahes oli neil lõpetamine lähedal.

Vestluskaaslase E,Läti õppeaja jooksul tuli ette ka õpetajate vallandamisi. Näiteks vallandati direktor Rikken, kuna tema eluviisid ei vastanud kutse-eetikale; oli tegemist ainult tema ümber tekkinud kõmuga või oli sellel ka faktilist alust, seda ei tea. Õigus oli vallandada ka õpetaja, kel ei olnud nõutavat haridust.

Õppeasutuse tehniline personal : asja-ajaja --- raamatupidaja ; kütja - kutsar ; kaks koristajat (tolleaegne nimetus kooliteenija); kaks kokka ; aednik. Asja-ajaja-raamatupidaja töötas kuus tundi päevas. Kütja-kutsar oli ühes isikus, tema ülesandeks oli kütta koolimaja (mitte õpetajate elumaju) ja teha hobusega need vähesed sõidud, mis koolil asja-ajamiseks tarvis oli. Direktor hobusega ei sõitnud, vaid käis alati jala. Koristajad (kooliteenijad) hoidsid puhta kogu maja ja andsid kella. Kõik olid korteris kooli hoonetes. Töötasu kooliteenijatel oli vist 55 krooni kuus, teistel rohkem.

Õppeasutust inspekteeris ministeeriumi inspektor. Üldiselt kooli inspekteeriti harva, mitte igal aastal. Mida inspektor peale tundide kuulamise veel kontrollis, seda ei tea.

Lapsevanemad elasid peaaegu kõik koolist kaugel ja kooli koostöö nendega ei tulnud juba sellepärast kõne alla. Lastevanemad suhtusid kooli ja õpetajaisse austusega ning sisendasid seda ka lastesse. Mingitest konfliktidest vanemate ja kooli vahel polnud kunagi kuulda.

Vilistlaskogu oli olemas, sellesse kuulus suurem hulk lõpetanuid, kui mitte kõik. Vilistlaskogu korraldas koolilõpetanute kokkutulekuid ja pidas sidet ka õpilastega. Pärast seminari sulgemist 1932.a. andis vilistlaskogu välja mõned numbrid oma ajakirja. Koostati Rakvere Õpetajate Seminari ajalugu, mida kavatseti trükki anda. Käsikiri hävis sõja ajal, kuid on mingil määral taastatud ja praegu kas Tartu koolide inspektori Ain Nurga käes või on see tema poolt mõnele teaduslikule asutusele üle antud. Kuigi vilistlaskogu lõpetas oma tegevuse 1940. aastal, korraldasid endised vilistlaskogu liikmed 1971.a. suvel endiste seminaristide kokkutuleku, millest võttis osa ca 170 inimest, neist 5 seminari õpetajat. Mõnedest klassidest

olid kokku tulnud kõik, kes elus.

Õpetajate organisatsiooniks oli tol ajal Eesti Õpetajate Liit. Kuna E.Lätt seminaristina selle organisatsiooni tegevusest osa ei võtnud, hiljem aga Rakveres enam seminari polnud, siis ei tea ta vastata, kuidas võtsid seminari õpetajad osa Eesti Õpetajate Liidu tegevusest.

III Õpilased pedagoogilises õppeasutuses.

Õpilaste vastuvõtt seminari toimus võistluseksamitega. Seminari I klassi võeti kõrgema (6 kl.) algkooli lõpetanuid, II klassi täiendati vajaduse korral keskkooli I klassi (7.õ-a-) lõpetanutega, kes samuti pidid õiendama võistluseksamid. Veel võeti vastu seminari V klassi (11.õ.-a.), kui seal oli tekkinud vabu kohti, keskkooli lõpetanuid, kel oli juba 11 aastat seljaga taga.¹/₂

Tung seminari oli suur, õpetaja elukutset peeti tol ajal auväärseks ja pealegi oli seminar maksuta kool. Näiteks oli 1926.a. kevadel sisseastumiseksamil 160 last, neist võeti vastu 36. Tol aastal oli sisseastumiseksamid eesti keeles kirjalik ja suuline, samuti eksamid matemaatikas ja laulmises. Kõik eksaminandid kontrolliti enne eksameile lubamist arsti poolt läbi. Mitme kohta andis arst eitava otsuse, s.t. tunnistas seminari õpilaseks mitte sobivaks. Esimene eksam oli alati laulmises. Kontrolliti peamiselt muusikalist kuulmist ja mälu, samuti musikaalsust üldse ja huvi muusika vastu, vähem kontrolliti nooditundmist. Kes laulmise eksamil nõutavat mõõtu välja ei andnud, neid järgmistele eksamitele ei lubatud.

Eesti keele kirjalikuks eksamiks oli kirjand pikkusega üks kantseleipoogna lehekülg. 1926.a. oli kirjandi teemaks

" Minu armsaim raamat " .Huvitav olis see, et eksamil tulnute armsaimad raamatud algasid Tammsaare "Tõe ja õiguse I" köitega ja lõppesid "Musta kapteniga". Suulisel eksamil küsiti grammatikat ja kirjandust.

Matemaatika kirjalikul eksamil tuli lahendada pikka tekstülesanne ja numbriline avaldus. E.Lätt meenutab, et tekstülesandes oli tegemist trinoomiga ; Suuliselt kontrolliti peamiselt harilike ja kümnendmurdudega arvutamist ning lineaarsete võrrandite lahendamisoskust.

Mõnel aastal oli ka eksamid joonistamises ja intelligent-si testi katsete laadi ülesandeid.

Seminar oli suuremas enamuses vaese, s.t. töötava rahva laste kool. Lastevanemate tegevusalad olid mitmesugused, seminaris oli põllupidajate, tööliste, ametnike, käsitööliste jne. lapsi. Suhteliselt paljude õpiaste vanemad olid ise õpetajad. Seminaris õppisid ka kõi kolm direktori last, seminari õpetajate ning teenistujate lapsed, samuti Virumaa koolinõuniku kaks tütart.

Lõpetanud seminari, hakkas enamus õpetajaks ja jäi seliks , paljud omandasid hiljem kõrgema hariduse ja suundusid mujale tööle. Seminari vilistlaste seas on poliitikuid, teadlasi, kunstnikke, teenistujaid jt.

Tuntud on näiteks :

Villem Raam	Kunstiteadlane
Artur Vahter	muusikateadlane
Villem Soo	silmapaistev revolutsionäär
Johannes Seilental	silmapaistev revolutsionäär
Robert Vahisalu	RAM-i solist
Milli Nõmtak	Näitleja ja laulja
Jullo Talprep	teatritegelane

Karin Ruus revolutsioonäär, näitleja
Ernst Saluveer õppejõud ühes Inglise ülikoolis
Rihard Lahi ("Kihva Värdis") karikaturist

Õpilaste omavahelised suhted olid klassi piirides väga tihedad, samuti internaadis. Vanemate õpilaste vastu tun-
ti aukartust, ei olnud kombeks sinatada, kui tema sinasõprust
ei soovinud ja selleks ettepanekut ei teinud. Kuna aga klas-
sivälistes üritustes ja mitmesuguste ülesannete täitmisel eri
klasside õpilased küllalt sageli kokku puutusid, siis räägi-
ti ikkagi mõne aja möödudes peaaegu kõigiga sina. Oli ka
üksikuid väga kokkukuuluvaid sõpruskondi ja sõpradepaare, kes
käisid regulaarselt koos.

Õpetajatest peeti väga lugu. Ainult ühe õpetaja tundides
esines tahtlikku distsipliini rikkumist. Muidugi ei peetud
kõiki väljapandud hindeid õiglaseks ja mõndagi nõudmist pee-
ti üleauruseks, kuid õpetajate intellektuaalset ja moraalset
üleolekut tunnistati kõhklematult.

Ajalehtede ja ka õpetajate kaudu olid õpilased, vähe-
malt vanemate klasside õpilased, üsna hästi informeeritud
sündmustest Eestis ja välismaal. Koolis revolutsiooniline oli see,
kes suhtus järsult eitavalt kaasaegsesse ühiskondlikku korda,
kodanlikku riiki. Poliitilised sündmused olid vanemate klas-
side õpilaste seas tihti kõneaineks, kuid kriitiliselt meelt
nende hindamiseks oli sageli vähe. Haridusellu puutuvates
küsimustes oldi progressiivsed, mis oli ka seminari kasvatus-
eesmärk.

Teiste koolide õpilastega ei puutunud seminaristid
väga tihedalt kokku, sest seminaris oli päev hommikust õhtu-

ni üsna täidetud. Peeti spordivõistlusi teiste Rakvere koolidega ja teiste seminaridega, külastati vastastikku pidusid, korraldati mõned ühised referaatõhtud ja viidi läbi kevadised spordipäevad. Kevadeti oli kõigil keskõppeasutuste vanematel poistel sõjaline õppus, osalt ühine. Selle mitteametlikuks lõpuks oli peaaegu alati seminari ja saksa kooli poiste kaklus. Ka oli vaenlikke vahejuhtumeid saksa kooli poistega jüriöödel, mil kogu Rakvere õpilased käisid Vallimäel ja tähistasid tõrvikutega rongkäigus 1343. aasta ülestõusu/aastapäeva.

Seminaristide peamiseks mureks oli rahamure. See oli just neil, kes olid kõige vaesemad. Kes omadega kuidagi välja tulid, neid nende vaesus väga ei häirinud, sest riietus oli kõigil lihtne, koolivormi polnud, kuid õpilased ei pidanud enda isiku esiletõstmist silmatorkava riietusega heaks tooniks. Võib arvata, et siin oma osa mängis ka direktori laste ja koolinõuniku tütarde väga tagasihoidlik riietus. Kellele üks või teine õppeaine raskusi tekitas, selle mure oli edasijõudmine. Seminaris klassikursust korrata ei saanud. Kahes viimases klassis oli suureks mureks praktiline õpetamine harjutuskoolis. Kes sellega rahuldavalt toime ei tulnud, see ei saanud seminari lõputunnistust, vaid ainult keskkooli oma ja õpetaja kutsest jäi ta seega ilma.

Seminari õpilasi iseloomustas peaaegu üldiselt suur huvimuusika ja teatri vastu. Väga paljusid poisse huvitas sportimine. Õpilaste huvisid näitab eelpool leiduv fakultatiivsete ainete ja ringide loetelu. Paljud õpilased tundsid tõsist huvi eesti keele ja kirjanduse vastu. Igast klassist mitmed õpilased leidsid võimaluse ülikooli astuda. Oli väga häid muu-

sikariistade valdajaid, kes läksid hiljem konservatooriumi ja joonistajaid, kes pärast kooli lõpetamist esinesid vabariiklikel kunstinäitustel.

Võib olla mitte iga seminaristi ideaaliks polnud saada õpetajaks, sest paljud astusid seminari seepärast, et siin puudus õppemaks. Kindlasti aga peeti õpetaja kutset vajalikuks, kui juba oled õpetaja, siis ole hea õpetaja. Proovitundide õnnestumine seminaris ei olnud mitte üksi seminari lõputunnistuse omandamise eeldus, vaid ka seminaristi isikliku prestiiži küsimus. Kaasõpilase positiivseks omadusteks peeti andekust, seltsimehelikkust ja abivalmidust; ebaseltsimehelikkust, ebaausust ja esiletükkivust peeti halbadeks omadusteks. Kaasõpilaste hukkamõistu ei kutsunud esile mitte vastus, et tund on ette valmistamata, vaid halvasti vastaja muutus kaaslaste naerualuseks.

Vaevalt, et seminaris kui õppeasutuses kellelgi pettuda tuli. Pettusid need, kes halva edasijõudmise tõttu või mõne muu põhjuse pärast olid sunnitud enne lõpetamist lahkuma.

Kehalise kasvatusõpetajad olid tolle aja parimad. Nagu koolidevahelised spordivõistlused näitasid, oli seminaris palju häid sportlasi. Kuid kohustuslikke spordivõistlusi ei olnud. Üldiselt pöörati väga palju tähelepanu üldarendavatele harjutustele ja võistlussport oli peamiselt võimlemisringide asi. Õpilaste tervislik seisund oli hea.

IV Õppe-kasvatustöö korraldus.

Õppeaeg seminaris oli kuus aastat. Koos kuue aastaga algkoolis said seminaristid kokku 12-aastase hariduse.

Õppetöö algas augusti lõpupäevadel, lõpp oli juunikuus ---

7. - 8. päeval. Pikemaid õppetöö vaheaegu oli kaks : jõulude ja lihavõttepühade ajal, kummalgi korral kaks nädalat. Paaripäevane õppevaheaeg oli oktoobri lõpul, seda vaheaega nimetati mitteametlikult kliistripühadeks, kuna enne vaheaegade minekut koolides pandi topeltaknad ette ja kleebiti kinni. Õppetööd ei olnud kodanliku vabariigi aastapäeval, palvepäeval, taevanimise pühal, nelipühade ajal, 1. mail. Uusaasta püha ja kolme kuningapäev langesid jõuluvaheaja, suurneljäpäev ja suurede lihavõttevaheaja sisse. Pühana tähistati ka seminari aastapäeva.

Õppetöö algas kell 9:00, sügiseti ja kevadeti tund aega varem. Õppetunde oli nädalas 30 - 32, peale selle fakultatiivsed ained. Lõpuklassis oli tundide arv isegi väiksem, sest õpilased olid kaunikesti koormatud praktikaga harjutuskoolis. Tunde oli enne lõunat tavaliselt kuus, klaveri- ja viiulitunnid olid pärast lõunat. Tunni pikkus oli 45 minutit, harilik vahetund kestis 10, suur vahetund 20 minutit.

Kaks või kolm korda nädalas oli 10 min. enne õppetöö algust hommikupalve. Üldisi õpilaste kogunemisi oli tähtpäevade puhul ja kindlasti iga poolaasta algul ning lõpul. Neid sisustati kõnedega õpetajate ja õpilaste poolt, lauludega ja teiste muusikalistega ettekannetega. Peale selle kogunesid õpilased sageli välastpoolt kooli tulnud lektorite või kunstnike kuulamiseks. Üsna sageli korraldasid ringid referaat- ja vaidlusõhtuid ning kinnisi pidusõhtuid. Kaks korda kuus oli avalik kontsert (koorid, orkester, ansamblid, instrumentaal- ja vokaalsolistid) ja peale selle korraldati veel avalikke ning kinnisi pidusid, mis kanti ette näidendeid.

Õppeasutuse tunniplaani koostas E. Läti arvates/inspekt-riss. Põhimõtteks tunniplaani koostamisel oli tagada ühtlane

tõõhulk kõigil nädalapäevadel. Ei olnud eriti raskeid ega eriti kergeid päevi. Üldises tunniplaanis oli märgitud ainult, milline õpetaja millisesse klassi läks. Õpetas üks õpetaja mitut ainet, määras ta ise iga aine tundide koha enda tundideks määratud ajal.

Teadmisi hinnati kolmepallises süsteemis. Hinded olid "hea", "rahuldav", "nõrk". Samade hinnetega hinnati käitumist (elukombeid). Niisugust hinnete märkimist päevaraamatusse nagu praegu koolides on, ei olnud. Ainult üksikud õpetajad märkisid õpilaste suuliste vastuste hinded endale üles, enamus seda ei teinud. Kirjalike tööde hinded märgiti töö alla. Siin kasutas mõni õpetaja ka numbreid ja viie-palli süsteemi, kuid see oli mitteametlik. Mitteametlikult hinnati kord ühe õpilase matemaatilisi teadmisi tunnistusel väga heaga..

Klassikursus lõpetati õpetajate poolt väljapandud hinnete alusel. Õppeasutuse lõpetamiseks oli tarvis sooritada mõned eksamid. Igal aastal määras need Haridusministeerium. Näiteks olid 1932.a. lõpueksamid eesti keeles (kirjand), pedagogikas ning pedagogika ajaloo(suuline). ja matemaatika meetoodikas (suuline).

Õpilased said kaks korda aastas klassitunnistused. Pärast lõpueksamite sooritamist anti lõpetajatele välja seminarilõputunnistused. Lõputunnistus ei andnud õpetaja kutset, vaid õiguse töötada õpetajana. Kui noor lõputunnistuse omanikk oli töötanud õpetaja kohal kaks aastat(varem üks), anti talle kutsetunnistus n.n. kutsekursustel, mis korraldati seminari juures. Kutsetunnistuse saamiseks oli vaja peale kutsekursustest osavõtmise veel esitada pikem aruanne enda kahe aasta töö kohta ja esitada koolinõuniku hünne oma toimetuleku kohta. Viimane pidi olema vähemalt rahuldav.

Lõpuaktused olid väga pidulikud ja toimusid traditsioo-

nilise päevakorra järgi.

V Õppe-ja kasvatustöö sisu.

Seminari pedagoogilised õppeained ja õppeainete metoodika erinevates klassides:

Psühholoogia IV klassis, 2 või kolm tundi nädalas. Meetodid: Vestlus, õpetaja ettekanne, õpilaste referaadid, vaatlused ja eksperimendid harjutuskooli klassides, omavahelised vaatlused ja enesevaatlused.

Pedagoogika ajalugu V klassis, vist 3 tundi nädalas. Meetodid: samad, mis eespool.

Pedagoogika VI klassis, vist 3 tundi nädalas, meetodid samad.

Loetletud kõiki kolme ainet õpetas Rakvere pastor Egon Pallon. Tema tunnid olid erakordselt huvitavad ja aine käsitus laialdane ning põhjalik. Jumalasõnaga ei olnud neis tundides mingit tegemist.

Didaktika oli kas V või VI klassis, vist 2 tundi nädalas. Õpetas direktor Raam, kasakiskuvalt ja väga nõudlikult.

Kõigi algkoolis õpetatavate ainete metoodikad V ja VI klassis, tundide arvu E.Lätt ei mäleta. Õpetasid vastavate ainetel õpetajad.

Peamiseks meetodiks oli lasta seminaristidel nende ~~lõp~~ainete tundides omandatud teadmisi praktilises pedagoogilises töös rakendada. See toimus peamiselt harjutuskooli aga ka praktikanädalatel mitmesuguste maakoolidega.

Eri õppeainete õpetamises suhtusid õpilased vastavalt antud aine õpetaja pedagoogilisele meisterlikkusele, tema teadmistele oma aines, õpetaja üldisele eruditsioonile, samuti

olenevalt õpilaste eeldustest ja huvidest.

Usuõpetuse õpetaja, pastor Pallon, pli muidugi idealist, eriti oli ta kiindunud Kanti filosoofiasse. Usuõpetuse tunnid olid huvitavad, (vaga~~arvat~~) vagatsevat, manitsevat ega palvetavat tooni neis ei olnud, sellest maailmast ei räägitud kunagi kui hädaorust ja piiblit vaadeldi nagu kirjandusteost. Igal õpilasel oli vabadus vastu rääkida ja vaielda. Nähtavasti oli see just õige taktika õpilaste kasvatamisel idealistlikus vaimus, nende poolehoidu võitmisel ja säilitamisel.

Õpikuid oli tol ajal vähe ja enamuse õppeainetest tuli konspekteerida. Olid õpikud loodusõpetuse (bioloogia), füüsika ja ajaloo jaoks ning mõningad kirjandusteaduslikud ja keeleõpikud. Võõrkeeltes loeti kirjandusteoseid, õpikuid ei olnud.

Pedaagoogiline praktika algas V klassis esimese poolaasta lõpul. Igal õpilasel tuli igas aines anda nn. proovitund. Peale selle olid õpilased kahel korral täielikul praktilisel harjutuskoolis, kumbki kord 2 - 3 nädalat. Seminari klass jaotati rühmadeks. Iga rühm sai enda hoolde ühe harjutuskooli klassi, jaotas töö omavahel ja täitis kõiki õpetaja ning klassijuhataja ülesandeid selles klassis. Peale selle oli tarvis viibida praktilisel mõnes maa- või linnakoolis. See praktika kestis umbes kaks nädalat.

Proovitunniks valmistas seminarist üksikasjaliku konspekti, millele kinnitas vastava aine õpetaja. Praktikant hankis või valmistas ka vajalikud õppeabinõud. Tundi kuulas pealt mõnikord kogu klass koos õpetajaga, mõnikord ainult üks või kaks klassikaaslastest määratud oponenti ja õpetaja. Kõik proovitunnid arutati klassis läbi ja hinnati. Praktikanädalatel kõiki tunde ei hinnatud, see aeg oli rohkem harjutamiseks ette näh-

tud. Praktikanädalate järel andis iga rühm või õpilane aru oma tegevusest.

Õppeasutuse kasvatuslikuks eesmärgiks oli kasvatada tööd ja lapsi armastavaid õpetajaid algkoolidele, varustada neid hea tahtega viia edasi hariduselu ja arendada ka ise edasi.

Kõige mõjusam kasvatusvahend oli töö ja elu seminaris. Õpilaste omavalibsus, ühised üritused ja pedagoogide suunavad vestlused avaldasid kõigile kasvatavat mõju. Erilisi ergutusi õppimiseks polnud vaja. Seminaris pidi õppima vähemalt rahuldavalt. Nõrgalt edasijõudjad olid sunnitud lahkuma. Distsipliini eriti millegagi polnud tarvis kindlustada, see oli hea. Seminaristid austasid oma kooli ja tõndsid selle üle uhkust.

Karistati seminariste peamiselt käitumishinde alanadamisega, kuid seda ei juhtunud sageli. Mõnel korral heideti õpilane koolist välja. (E. Lätt mäletab kahte vargusjuhtumit, mõlemal korral olid süüdlased sunnitud päevapealt koolist lahkuma). Ühel korral heideti õpilane seminarist välja õhtuse restoranis käimise pärast. Ühel korral nõuti kahe linnas elava naisõpilase ümberkolimist internaati. Mõned õpilased paigutati ümber teise seminari. Kommunistlike vaadetega õpilane Villem Soo, kes oma seisukohti agaralt propageeris, oli sunnitud seminarist lahkuma. Seminaris oli kujunenud põrandaalune marksistlik grupp. Peale Villem Soo võimaldati gruppi kuulunud õpilastel seminar lõpetada. Välja heideti õpilased õppenõukogu otsusega.

Õppenõukogul oli õigus (seminari põhimääruse järgi) sunnata õpilane välja koolist, kui teda ei peetud sobivaks õpetaja kutsele. Seda õigust õppenõukogu ka mõnel juhul kasutas. Sellist õpilase väljasuunamist ei kvalifitseeritud väljaheitmiseks.

Õpilaste suhtumine õppetöösse oli eakohane. Nooremates klassides õpiti õpetajale, keskmistes klassides kuidas keegi tahtis, vanemates klassides eesmärgil lõpetada seminar ja omandada vajalikke teadmisi-oskusi kõigis ning erilisi teadmisi oma huvialadel. Enamasti aga tahtsid seminaristid saada õpetajaks.

Vahetundide ajal korrapidamist ei olnud ja selleks polnud ka vajadust.

Klassiväline töö oli elav. Läbi viidi aktused, loengud, välislektorite ja kunstnike esinemised, matkad, ekskursioonid, kunstinäituste külastamised, kaks avalikku kontserti aastas (muusikaliste ettekannetega), näidendite õhtud (avalikud ja kinnised), ülekoolilised, klassidevahelised), ringide "õhtud", klassiõhtud, klasside jõulupuud jne. Pidusid ("õhtuid") ja klassiõhtuid sisustati mitmesuguste ettekannetega jne. Avalikest esinemistest saadud tulusid kasutas koolkond ringide ja klasside ürituste, mitmesuguste kursuste (näite-, deklamatsioon-, esperanto(jne.)) korraldamiseks.

Õppeasutuses tegutses koolkond, võimlemisring, naturalistide ring, karskusring, pedagogika ring jne. Kõikidel ringidel oli palju liikmeid ja nad tegutsesid pidevalt ning vastavalt ringi nimetusele.

30.-ndate aastate alguses tegutses salajane marksistlik ring. Sellel olid sidemed ka väljaspool kooli. Side seisnes tööjuhiste ja kirjanduse saamises. Kuna vestluskaaslane E. Lätt ringitegutsemisest osa ei võtnud, siis ei tea ta ka ringist rohkemat jutustada.

~~VI Vestluskaaslane hilisem teenistuskäik.~~

VI Vestluskaaslaste hilisem teenistuskäik.

1932/33 a.	Õpetaja A. Paksofi kodukoolis Tarvastus
1933/34 a.	Õpetaja Püssi 6-kl. algkoolis
1934-1941	Õpetaja Sonda algkoolis
1941-1971	Õpetaja Porkuni Eriinternaatkoolis

E. Lätt hindab oma pedagoogilist ettevalmistust töö alustamiseks küllalt heaks. Vaevalt seminar oleks tol ajal suutnud rohkem anda. Seminari ettevalmistuse tugevad küljed olid vastutustunde, töötahte ja iseseisvuse kasvatamine. Õppeainete metoodikaid ei saanud seminar selleks ettenähtud ajaga küllalt põhjalikult õpetada, sest tuli ju seminariste ette valmistada kõikide algkooli õppeainete õpetamiseks. Veel jäi väheseks oskus kõnelda võrkeeltes, omandati keel passiivselt, kõnepraktika oli vähene.

Seminari lõpetajad said töökohad enamasti maale. Töötin-
gimused olid rasked seetõttu, et töötada tuli paljudel juhtudel suurtes liitklassides ja tundide arv oli suur -- 30 tundi nädalas. Õpilaste suhtumine kooli neis kohtades, kus töötas E. Lätt, oli soovikohane. E. Lätile on jäänud hea mälestus laste korralikkusest ja huvist õppetöö vastu. Halbu ülemusi E. Lätile ei sattunud. 7 aasta jooksul, mil E. Lätt töötas Sonda algkoolis, abistasid sealsed koolijuhatajad (neid oli selle aja jooksul kaks) teda alati, kui abi oli vaja; kuid kaastöötajatelt abi ootama E. Lätti polnud õpetatudki ja seda polnud palju tarviski. Sonda ümbruse lastevanematest on jäänud E. Lätile kõige paremad mälestused. Vallavalitsusega olid suhted normaalsed. Vald andis õpetajatele küttepuud vajaduse järgi. Sonda algkoolis tehti õpetajate korterites iga kahe aasta järel valla

poolt remont. Kuid muidugi polnud tingimused kõikides valdades ja koolides ühesugused. Noore õpetaja palk oli varem 62, hiljem 57 krooni kuus. Viie aasta järel tõusis see 75 kroonile, siis 90 kroonile kuus.

Sonda algkooli revideeris koolinõunik Linsi. Tema pidas tähtsaks õppetöö tulemusi ja head korda koolis. Õpetaja meetoditesse ta end palju ei seganud, küll aga nõudis sõbralikku suhtumist õpilastesse.

Õpetajatelt oodati osavõttu kohalikust seltskonnaelust, naisõpetajailt peamiselt osavõttu kultuurialalt. Noorele inimesele pakkus see meelelahutust ja ei tundunud raske olevat.

1920-30 .aastate pedagoogilise ettevalmistuse saanud õpetajad suhtusid nõukogude võimu taaskestamisse erinevalt. Oli neid, kes nõukogude võimuga kõhklematult ühinesid, oli neid, kes enne otsuse langetamist tahtsid näha, kuidas uus võim tegutseda hakkab. Võib arvata, et oli ka vastaseid. Need, kes juba varem olid revolutsioonilise liikumisest osa võtnud, olid kohesed ja kõhklematud nõukogude võimu pooldajad.

Näiteks Joh. Seilental (Viru Maakonna Täitevkomitee Haridusosakonna juhataja).

Villem Soo (parteitegelane)

Edgar Tirul (partei või komsomoli tegelane)

Rudolf Liiv

Georg Roovik

Karin Ruus (Linda Ruus-Aruküll)

Otto Siirak jne.

Nõukogude Armee ridades võitlesid Edgar Tirul, Otto Siirak ja Villem Soo ning langesid okupantide ja nende käsilaste käe läbi. Veel väga paljud võitlesid Nõukogude Armee ridades ja

hävituspataljонides, mitu naist viibis sõja ajal tagalas.

Kuid kõiki nimetada E.Lätt ei tea, seepärast on ka piirdutud kõige silmapaistvamate nõukogude võimuga kaasaminejate nimetamisega. Ka neid võib olla rohkem.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 15002

Lisa 1

Ella Viik - tõi selle kausta
Põrumi Kurtide kooli muuseumi kasti -
turse outaobri 1993. a.

Andmed: Ella Viik (sünd. Viik,
5. aug. 1949. a. Tallinnas)
keskharidus, töötab 1971. a. alates
Põrumi Kurtide koolis

Ellen Lätt (sünd. Rosenberg) ust. Raitare
on alates 1973. a. pensionär ja elab
Tartus Lütke juures.

Andmed andis Põrumi
Põrumuseumi ja Kurtide kooli
muuseumi Töötaja

Ene Pumbel

Põrumi s. j. n.

Lääne-Virumaa EE2301

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 45002

Lisa 2

L i s a nr.1 juhendi
juurde kontrollitöö kir-
jutamiseks pedagoogika
ajaloost.

MEELESPEA SUULISTE MÄLESTUSTE KOGUJALE.

1. Eeltööna suuliste mälestuste kogumisele asudes on vaja välja selgitada, kes võivad anda andmeid uuritava küsimuse kohta, kelle poolt on loota kõige huvitavamaid ning usaldusväärsemaid andmeid. Nendeks inimesteks võivad olla endised kui ka praegused töötavad õpetajad, kes oma ettevalmistuse tööks õpetajana on omandanud Eestis (seminarides, pedagoogiumides, pedagoogilistes klassides, pedagoogilistel kursustel, õpetaja kutseeksami sooritamise teel või mõnel muul viisil) aastatel 1920-1940. Eriti tulevad andmete andjateks arvesse tolleaegsete pedagoogiliste õppeasutuste õpetajad ja teised koolitöötajad, samuti muud isikud, kes otseselt või kaudselt on olnud seotud õpetajate ettevalmistamisega käsitletaval perioodil.

2. Seejärel tuleb asuda mälestuste kogumisele ja üleskirjutamisele. Tuleb silmas pidada, et mälestused on väga ebapiisavad ning neid on raske fikseerida. Väga harva on võimalik ühekorraga luua terviklikku, pidevat mälestuste kangast. Enamasti tulevad sündmused ja läbielamised meelde üksikute piltidena. Otstarbekas on ka need üles kirjutada, sest üksik mälestuskild võib olla samuti väga väärtuslik. Üleskirjutatud mälestuskild tuleb tuletada meelde teisi.

3. Mälestuste ja läbielamiste taaselustamist soodustab dokumentide, fotode, ajalehtede sirvimine (või sealt tehtud väljavõtete lugemine). Dokumendid täpsustavad daatumeid ja annavad faktidele kondikava, mille ümber põimuvad mälestused.

4. Teiste inimeste mälestuste üleskirjutamisel peab samuti arvestama, et kõike ei meenuta inimene ühekorraga, ning et temaga tuleb korduvalt vestelda. Harva on võimalik mälestust kohe vestluse ajal üles kirjutada. Otstarbekas on kohe kirja panna peamised faktid ja sõlmpunktid ning vahetult selle järele kirjutada mälestused üles se-

- 2 -

tud jutustusena. Hea on, kui saab üleskirjutuse mälestuste jutustajale hiljem ette lugeda. See on vajalik üleskirjutuse õigsuse kontrollimiseks ning kirjapandu täiendamiseks, sest seoses mälestuste ettelugemisega tuleb jutustajal alati meelde sündmusi, fakte, mis esialgses jutustuses puuduvad. Üleskirjutuse dokumentaalset väärtust tõstab tunduvalt see, kui jutustaja annab sellele jutustuse õigsust tõendava allkirja.

5. Mälestuste kasutamisel uurimistööks tuleb suulistesse mälestustesse suhtuda kriitiliselt, kuna aegade jooksul sündmustest ja isikutest mälus säilitatud kujutus võib kergesti deformeeruda, ilma et sündmuste meenutaja sellest teadlik oleks. Seepärast peab mälestuste ja memuaaride hindamisel eelkõige silmas pidama seda, kui pikk on ajavahemik toimunud sündmuste ja selle kohta käiva mälestuse üleskirjutamise vahel. Mälestuste usaldatavus oleneb veel sellest, kas sündmustest osavõtja tugines seletust andes oma mälule või kasutas ka kirjalikke ülestähendusi, märkmeid, kirju, dokumente.

6. Mälestuste õigsuse kontrollimiseks peab neid kõrvaltama teiste mälestustega, ajakirjanduse materjalidega, kirjalike dokumentidega ja ka ajalooliste uurimuste andmetega. See ei tähenda aga kaugeltki, et lahkumineku korral kuulub õigud alati dokumentidele või ajaloolistele uurimustele, sest ka need võivad eksida. Seepärast on vajalik ka nende allikate väline ja sisemine kriitika.

7. Välise kriitika all me mõistame allika autorit (dokumendi koostajat või andmete andjat) puudutavate põhiliste faktide kindlakstegemist. Siin on oluline allika koostaja nimi, tema sotsiaalne seisund, ametikoht, poliitilised veendumused, parteiline kuuluvus, mis kõik vajutavad pitseri allika sisule, kuna autor valgustab toimunud sündmusi või kujunenud olukorda läbi kindla sotsiaalse prisma. Uurija peab kindlaks tegema allika tekkeaja, tekkekoha ning miljöö, milles uuritav dokument koostati.

8. Kasutatud dokumentide puhul tuleb näidata nende täpne nimetus ja säilitamise koht; võimaluse piires tuleb dokumente või nende täpseid koopiaid (ka fotokoopiaid) andmetele juurde lisada.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVIMUSEUM
FOND K 15002

Lisa 2

Trükiteoste kasutamisel tuleb ära märkida teose täpne nimetus, pealkiri, ilmumise koht ja aasta ning kasutatav lehekülg. Soovitav on ära märkida ka sellised tähtsamad dokumendid, mida on teada, kuid põlnud mälestuste kirjapaneku ajal kättesaadava.

9. Foto tagaküljele kirjutatakse harilikult pehme pliiatsiga kõik andmed võetud objekti, sündmuse, isikute ning pildistamise kohta:

Pildistamise aeg: 3.veebr. 1927.

Koht: Tartu Õpetajate Seminari aula.

Süžee: Seminari draamarühma poolt lavastatud L.Koidula näidendi "Säärane mulk" lõpustseen: mulk - Rudolf Korp (3.kl. õpilane), teised tegelased - Volde-
mar Loit, Amanda Roomet, Elmar Pede.

Kaamera: Contaflex.

Pildistaja: E.Pääsuke.

Fotol, millel puuduvad andmed sellel kujutatud sündmuse, isikute ja esemete kohta, ei ole vajalikku teaduslikku väärtust.

10. Sisemine kriitika seisneb eelkõige allikas toodud faktilise materjali õigsuse kontrollimises sama sündmust haaravate erinevate allikate vastandamise teel, mis aitab välja selgitada võimalikud eksimused või ka sihilikud võltsingud. Kui uurija suudab sellise eksimuse avastada ning veenvalt näidata, kus asub tõde, siis hinnatakse tema saavutust eriti kõrgelt.

11. Kuna otsestest allikatest kogutud andmed on enamasti unikaalsed ja sel kujul kordumatud, tuleb erilise hoolega tagada nende täpsus ja õigsus. Mälestuste puhul tuleb ühtlasi üles märkida ka kõik andmed nii mälestuste jutustaja kui ka üleskirjutaja kohta (nimi, ees- ja isanimi, sünniaeg, suhe õppeasutusega või kooliga, mille kohta ta andmeid annab (õpetaja, endine õpilane, lapsevanem jne.), mälestuste üleskirjutamise daatum, mälestuste andja praegune elukutse ja postiaadress. Siit nähtub, kuivõrd lähedal seisis jutustaja jutustatud sündmustele, mil moel oli ise nendes osaline. Sellest järeldub, kuivõrd usaldatavad on andmed, missugune on jutustaja enda suhtumine sündmusse

hisa 2

(erapooletu, üht või teist fakti pooldav või koguni sihilikult võlts).

12. Suuliste mälestuste üheks oluliseks erijooneks on detailiderikkus, mis kirjalikes üldistavates dokumentides tavaliselt puudub. Sündmustest vahetult osavõtnud inimese jutustuse kaudu saame sageli emotsionaalse ning konkreetse pildi toimunust, nähtuna ühe inimese silmade läbi. Sellest järeldub, et mälestuste üleskirjutamisel ei tohi hüljata isegi väheolulisena näivaid fakte ja detaile, mis annavadki elavale jutustusele eripära. Tihtipeale on sellised detailid mälestuste kõige väärtuslikumaks osaks, kuna nende abil saab kindlaks teha selliseid fakte, mis ametlikest allikatest on välja jäänud, millel aga uurimuse seisukohast on küllaltki suur tähtsus.

13. Andmete üleskirjutamisel tuleb arvestada vestluskaaslaste vanust, samuti tervislikku seisundit. Ühekordne küsitlus võiks sellest sõltuvalt kesta 0,5 - 1 tundi.

14. Soovitav on eelnevalt kaasvestlejale küsimusi järelemõtlemiseks kirjalikult ja osade kaupa kätte anda, et küsimuste hulk mälestuste andjat ei heidutaks.

15. Kuna kontrolltöö koostamiseks kogutud materjal sisaldab teadusliku väärtusega esemeid, kuulub see materjal koos kontrolltööga kateedris säilitamisele. Et kogutud materjale oleks võimalik süstematiseerida ja otstarbekalt paigutada, tuleb nad kõik (väljakirjutused, üleskirjutused, arakirjad, andmed materjali leidmise kohta) ühtlaselt vormistada. Igalt mälestuste andjalt saadud materjal moodustab omaette terviku ning sellest materjalist tuleb üliõpilastel vormistada eraldi toimik, kus kaante vahele köidetakse järgmised materjalid:

a) mälestuste üleskirjutused (soovitavalt masinakirja paberi formaadis, s.o. 29 x 20,5 cm) poogna ühele leheküljele;

b) nimekiri mälestustele l i s a t u d dokumentidest, kirjadest, fotodest, esemetest (omavalmistatud õppevahendid, seminaristide koolitarbed, vihikud, isiklikud päevikud, konspektid, kaustikud,

lisa 2

- 5 -

õpikud, klassitunnistused jne.) või nende koopiaid;

- c) nimekiri dokumentidest, kirjadest, fotodest, esemetest, mis on seotud algkooli õpetajate ettevalmistamisega 1920-30.-ndail aastail Eestis ning on andmete andja valduses või temale teada olevates kohtades, kuid mille originaale ega koopiaid ei olnud võimalik mälestustele lisada;
- d) nimekiri isikutest (nimi, ees- ja isanimi, sünniaasta, praegune töökoht ja amet, postiaadress), kes võivad anda täiendavaid seletusi probleemi kohta, kuid keda ei jõutud millegipärast usutleda;
- e) toimiku sisukord (kõik toimikus asuvad lehed varustatakse järjekorranumbritega);
- f) toimiku tiitelleht vormistatakse järgmiselt:

N ä i d i s

Arkadi P ä r d i mälestusi ja dokumente algkooli õpetajate ettevalmistamisest Tartu Õpetajate Seminaris aastatel 1921-1926.

Oma mälestusi jutustas ja andmeid andis Arkadi Juhani p. P ä r t ,
sünd. 21.veebr.1903.a. Aakre val-
las Tartumaal kooliõpetaja poja-
na; õppis isa juures Sakre-Mustaru
algkoolis, Tartu linnakoolis, Ote-
pää ühisgümnaasiumis ja T a r t u
õ p e t a j a t e S e m i n a -
r i s 1921-26. Praegu pensionär,
elab Tartu linnas A.Lätte t. 12-3

Mälestusi pani kirja ja andmeid ko-
gus E.Vilde nim. Tallinna Pedagoogi-
lise Instituudi kaugõppe osakonna
eesti keele eriala II kursuse üliõpi-
lane Regina Arturi t. L i n d , sünd.
16.dets.1943.a. Tartus. Praegu töötab
Reola 8-klassilises koolis eesti keele
õpetajana, postiaadress: Tartu rajoon,
Reola külanõukogu.

Vestlus toimus A.Pärdi korteris 14., 16. ja
17. augustil 1969.a. Toimik vormistatud ärasaatmi-
seks instituudile 1.okt.1969.a.

- 6 -

Andmete andja: A.Pärt
/allkiri/

Andmete koguja: R.Lind
/allkiri/

16. Kateedri üleantavate esemete valikul, kogumisel ja vormistamisel tuleb juhendada alljärgnevast:

Kogumist väärivad kõige erinevamad mineviku koolielu iseloomustavad esemed ja koolitarbed: pliiats, krihvel, sulg, sullepea, pinal, tindipott, tindipotialus (võimalik, et õpilase käsitöö), vihik, õpik, raamat (võimalik, et omaniku köidetud), koolikott või ranits, uisud, suusad (võimalik, et omaniku või tema isa kätetöö), jalatsid, rõivad, noodid, laulikud, muusikariistad, õppevahendid jne., samuti silmapaistnud seminariõpetajate (-õpilaste) isiklikud tarbeesemed. Kui kooliajaloolisi esemeid leidub rohkem kui vaja, siis on õige nende hulgast valida need, mis kuulusid mõnele tublimale õpilasele, hiljem tuntuks saanud kultuuri- või ühiskonnategelasele (ka õpetajale). Esemete puhul väärib tähelepanu materjal, valmistamise tehnika ja valmistaja. Kui originaalesemeid ei leidu, võib lasta mõnel kohalikul meistril, kes neid omal ajal valmistas, teha ka uusi esemeid. Sel juhul peab jälgima, et valmistaja ei kalduks kõrvale omal ajal kasutatud matejalidest, valmistamisviisist, eseme kujust, ei ilustaks ega lihtsustaks seda. Kui mõned kõrvalekaldumised on paratamatud, tingitud omaaegse materjali puudumisest või muudest põhjustest, siis tuleks need ära märkida vastavas kaaskirjas. Kõigi selliste esemete ja nende valmistajate kohta on vaja kirja panna järgmised andmed:

1. Eseme kogumise aeg (päev, kuu, aasta).
2. Kellelt on ese saadud (kingitud, ostetud).
3. Andmed eseme päritolu kohta (kust on ese saadud)
 - a) siin on vaja näidata nii vana (kihelkond, vald, küla, talu) kui ka praegu kehtiv (rajoon, külanõukogu, kolhoos, sovhoos) administratiivne jaotus;
 - b) üliõpilane peab püüdma selgitada, kes on

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 15002

Lisa 2

- 7 -

eseme teinud, kust on see ostetud või saadud, millal on ese valmistatud. Sageli ei tea eseme valdaja öelda, kui vana on ese. Vestluse käigus selgub siiski eseme umbkaudne vanus, mis on samuti vaja kirja panna;

c) selgitada on vaja ka eseme kohalik nimetus. Otstarbekas on teha esemetest joonis, nummerdada osad ja märkida vastav nimetus numbrite järgi;

d) väga oluline on täpselt kindlaks määrata esemete otstarve, millises seoses ja kuidas neid kasutati.

4. Koguja nimi, ees- ja isanimi, õpperühm.

Nr.1976 15.sept. 1971.a. tiraaž 300 E.E.

Lpda 3

L i s a nr.2 juhendi
juurde kontrolltöö kir-
jutamiseks pedagoogika
ajaloost.

K ü s i t l u s l e h t .

1920-30-ndail aastail Eestis pedagoogilise ettevalmistuse saanute (või pedagoogilist ettevalmistust andnute) usutlemiseks.

I Andmeid vestluskaaslase kohta.

1. Perekonna, ees- ja isanimi.
2. Sünniaeg, koht, sotsiaalne päritolu (sündinud õpetaja, talupoja, sepa, aedniku jne. lapsena).
3. Milline on olnud vestluskaaslase elu- ja hariduskäik kuni pedagoogilisse õppeasutusse (seminar, pedagoogium, pedagoogiline klass, pedagoogilised kursused, õpetaja kutseeksamid jt.)
õppima (või tööle asumiseni)?
4. Selle õppeasutuse ametlik nimetus ja asukoht.
5. Mis ajast mis ajani vestluskaaslane õppis (kellena töötas) selles õppeasutuses?
6. Vestluskaaslase praegune elukutse, töö- ja elukoht (postiaadress ja telefon).

II Pedagoogilise õppeasutuse materiaalne baas.

1. Õppeasutuse asutamine (kelle poolt, millal) ja asukoht.
2. Õppeasutuse lähem ümbrus (looduslik, sotsiaalne).
Millistel kaalutlustel asutati just sinna kohta?
3. Kuidas nägi välja õppehoone? Millal, kelle algatusel, kelle juhtimisel ja kelle kulul see ehitati või omandati õppeasutusele? Kuidas hoonet aja jooksul ümber ehitati? Kas hoone on praeguseni säilinud? Milleks seda praegu kasutatakse?
- 23 4. Ruumid. Õpperuumide iseloomustus pedagoogilisest ja hügieenilisest seisukohast. Ruumide sisustus: mööbel jt. esemed.
5. Millised kõrvalhooned kuulusid õppeasutusele?

Andmed nende sisustuse ja kasutamise kohta.

6. Missugused õppekabinetid olid olemas, mis ajast ja millise sisustusega? Õppevahendite kogud. Muusikariistad. *Lu 25*

7. Missugused töökojad olid õppeasutusel, mis ajast ning millise sisuätusega?

8. Raamatukogu. Raamatute arv. Mis keeles ja peamiselt millise sisuga olid raamatukogu raamatud? Laenutamise kord. *100 99 105-102 III*

9. Õppeasutusele kuulunud maa-alad, nende suurus (kui võimalik, lisada nende plaan). Milleks neid kasutati? Kes kasutas?

10. Kas õppeasutusel oli õppe-katseaed? Mis ajast, kui suur, kus asus, milliste hoonetega? Milleks seda kasutati?

11. Kas õppeasutusel oli spordiväljak? Mis ajast ja millise varustusega? Väljaku suurus. *Lu 42*

12. Kus asus internaat? Internaadi ruumid. Kus õpilased magasid, kus valmistasid toitu? Internaadi sisustus: voodid, toidukapid, toidunõud jne., nende hoidmine ja kuuluvus.

13. Õpilaste arv internaadis. Nende elutingimused ja päevarežiim. Milline teenindav personal oli internaadis? Millist tasu neile maksti? *100-110 Lu 20*

14. Mis ajast ja mil määral oli korraldatud õppeasutuses ühistoitolmestamine? Kui palju õpilasi võttis sellest osa? Kuidas ja kui palju maksti toidu eest? Mitu õpilast sai toitu tasuta? Kelle arvel? *Lu 16 24*

15. Millised olid õppeasutuse tulud? Kust ja kui palju neid saadi? Kui palju ja mille eest maksid õpilased õppeasutusele? Kas õpilased said stipendiumi? Selle suurus. Kellele maksti stipendiumi, selle määramise kord?

III Kaadrid pedagoogilises õppeasutuses

1. Kes nimeliselt töötas kirjeldatavas õppeasutuses direktorina, inspektorina ja õpetajatena (nende nimed, rahvus, vanus, haridus, pedagoogiline ettevalmistus). Milliseid aineid üks *Lu 30 47*

või teine õpetaja õpetas? Millised olid nende pedagoogilised, metoodilised, poliitilised vaated, läbisaamine õpilastega? Nende iseloomustus näidete varal. Milliseks kujunes nende edasine elukäik?

2. Mis kujul, kui palju ja kellelt sai pedagoogilise õppeasutuse õpetaja (direktor) töötasu?

3. Kus elasid õpetajad (direktor, inspektor)? Millised olid nende korteritingimused?

4. Õpetajate tunninorm nädalas; muud ametikohustused peale õppetundide andmise.

5. Koolitööga mitteseotud ameteid või tööülesandeid pedagoogilise õppeasutuse õpetajatel, tasu nende eest.

6. Pedagoogilises tegevuses silmapaistnud õpetajad. Milles seisnes nende pedagoogilise töö progressiivsus? Töö sisu ja tulemused. Kes nendest õpetajatest on kirjutanud pedagoogilise ja metoodilise sisuga kirjutisi ja milliseid (juhendeid, artikleid, õpikuid jt., nende pealkirjad)?

7. Kirjeldatava õppeasutuse õpetajate ühiskondlik tegevus - kultuuriline, majanduslik, poliitiline; üksikute õpetajate silmapaistvamaid saavutusi sel alal.

8. Õpetajate kvalifikatsiooni tõstmine, edasiõppimine.

9. Õpetajate karistamised, vallandamised, repressioonid - kelle poolt, millisel põhjusel?

10. Õppeasutuse tehniline personal. Selle olemasolu (üldarv), koosseis, kohustused, töötasu, kommunaalteenused.

11. Kes inspekteeris õppeasutust ja kui sageli? Inspekteerimise üldine laad: millele pöörati erilist tähelepanu, milliseid konkreetseid juhiseid andis inspektor õpetajatele, millises vormis (suuliselt, kirjalikult, õppenõukogu koosolekul)? Kas ja mis põhjusel esines lahkarvamusi ja konflikte inspekteerija ja õpetaja vahel?

12. Õppeasutuse ja lastevanemate koostöö ja selle vormid. Lastevanemate suhtumine õppeasutusse ja õpetajaisse.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVIMUUSEUM
FOND K 15002

Lma 3

- 4 -

1924/25. a.

amutati 1925. a.

13. Vilistlaskogu olemasolu, selle koosseis, *ku. 16*
tegevusvormid ja tuhemused.

14. Õpetajate organisatsioonid, kirjeldatava õppeasutuse õpetajate osa nendes.

IV Õpilased pedagoogilises õppeasutuses.

1. Kuidas toimus õpilaste vastuvõtt õppeasutusse? Kui palju oli õppida soovijaid? Kas kõik pääsesid sisse? Mälestusi sisseastumiseksamitest.

2. Lastevanemate tegevusalad, sotsiaalne ja varanduslik seisund.

3. Kes nimeliselt selles õppeasutuses õppisid? Õpilaste isiklikust arengust näidete varal. Milliseks kujunes nende igapäevane elukäik pärast õppeasutuse lõpetamist.

4. Kes õpilastest (õpetajatest) on hiljem tuntuks saanud? Poliitilise või ühiskonnategelasena, *ku. 22*
revolutsionäärina, eadlasena, tööeesrindlasena?

5. Õpilaste omavahelised suhted, suhtumine õpetajatesse, väljaspool õppeasutuse toimuvasse, poliitikasse, haridusellu, teiste koolide õpilastesse.

6. Eredamaid sündmusi õpilaste elus: näljad ja mured, õnnetused, skandaalid.

7. Üldised ja isiklikud huvid, ideaalid, lootused, pettumused. *50, 51, 52, 53*

8. Õpilaste kehaline areng ja tervislik seisund.

V Õppe- kasvatustöö korraldus.

1. Õpetaja (kursuse) kestvus õppeasutuses. *ku. 74*

2. Õppeaasta struktuur: õppetöö algus, lõpp, õppetöö vaheaegad. Millistel puhkudel (riiklikel, kiriklikel pühadel jne.) õppetööd ei olnud?

3. Õppeasutuse päevarežiim. Mis kellaajal algas õppetöö? Õppetundide arv ja pikkus, vahetundide ja lõunavaheaega pikkus. Mitu õppetundi oli

- 5 -

keskmiselt päevas? Millega algas igapäevane õppetöö? Kas toimus üldisi õpilaste kogunemisi? Millega neid sisustati? Kuidas lõpetati õppepäev? Kas oli selles suhtes erinevusi üksikute nädalapäevade vahel?

4. Kes koostas õppeasutuse tunniplaani? Millistest põhimõtetest või juhistest seejuures lähtuti?

5. Kuidas hinnati õpilaste teadmisi ja käitumist, kas numbritega või mingil muul viisil?

6. Kuidas toimus õppeasutuse ja klassikursuse lõpetamine - kas eksamiga või jooksvate hinnete alusel? Milliseid tunnistusi anti? Kas korraldati pidulikku lõpuaktusi? Kuidas neid sisustati?

VI Õppe- ja kasvatustöö sisu.

1. Milliseid pedagoogilisi õppeaineid ja õppeainete metoodikaid õpetati erinevais klassides ja kui suure tundide arvuga? Millised olid nende ainete õpetamise meetodid? Kes neid õpetasid?

2. Kuidas suhtusid õpilased eri õppeainete (näit. usuõpetuse) õpetamisse?

3. Milliseid õpikuid kasutati (autor, nimetus, lühike iseloomustus)? Mil määral olid õpilased õpikutega varustatud?

4. Kuidas oli korraldatud pedagoogiline praktika, proovitunnid?

5. Milliseid praktikume korraldati õppeprotsessis?

6. Millised olid õppeasutuse kasvatuslikud eesmärgid? Milles avaldus õppeasutuse pedagoogiline suunitlus?

7. Milliseid kasvatuslikke mõjutusvahendeid kasutati õppeasutuses? Kuidas ergutati õpilasi õppima? Kuidas kindlustati distsipliini? Milliseid ergutusi (tasulisi) ja karistusi kasutati?

8. Õpilaste suhtumine õppetöösse, tulevases pedagoogikutsesse, distsipliinisse? Mis laadi konflikte esines õpilastega, nende põhjused? Kas ja mis põhjusel esines õpilaste väljaheitmist?

Lisa 3

Kelle otsusel see toimus?

9. Kuidas oli korraldatud korrapidamine vahetundide ajal? Kes olid korrapidajateks?

10. Milles seisnes klassijuhataja töö? *lu 36*

11. Klassiväline töö. Milliseid ülekoolilisi üritusi organiseeriti väljaspool õppetunde (aktusi, loenguid, matku, ekskursioone, kino, teatri ja kiriku ühiskülastust jms.)? Kas õppeasutuses korraldati pidusid, puhke- ja klassiõhtuid jms. (kinniseid või avalikke, külalistega või külalisteta)? Millega neid sisustati? Milleks kasutati saadud tulusid? *lu 19 42*

12. Millised õpilasorganisatsioonid või ringid töötasid õppeasutuses? Millal nad asutati, millega nad tegelesid? Kui elav oli õpilaste osavõtt nende tööst? *lu 20-21 26 35 41 42 37 115*

13. Milliste väljaspool õppeasutust olevate organisatsioonide või asutuste tööst võtsid õpilased osa ja kui intensiivselt? Milles seisnes nende osavõtt? Kuidas suhtusid sellesse õpetajad?

14. Kas õpilastel (õpetajatel) oli sidet kohaliku revolutsioonilise või tööliikumisega ja revolutsiooniliste noorsoo-organisatsioonidega? Milles see side avaldus?

VII Andmeid vestluskaaslaste hilisema elukäigu kohta pärast õppeasutuse lõpetamist ja õpetajakutse omandamist.

1. Elu- ja teenistuskäik pärast pedagoogilise õppeasutuse lõpetamist.

2. Kuidas hindate oma pedagoogilist ettevalmistust? Millised olid selle tugevad küljed? Millest jäi ettevalmistuses puudu?

3. Kodanliku diktatuuri aegse kooli- ja hariduselu iseloomustus (töötingimused, suhted ülemustega, lastevanematega, kohaliku omavalitsusega, osavõtt avalikust /seltskonna/elust, perekondlik seis jne.)

4. Kuidas suhtusid 1920-30-ndail aastail pedagoogilise ettevalmistuse saanud õpetajad nõukogude võimu taaskeskestamisse 1940.a.? Kes neist ühines nõukogude võimuga kõhklematult, milles see väljendus? Konkreetseid nimed ja näiteid. Nende õpetajate iseloomustus.

5. Kes neist õpetajaist võitlesid Suure Isamaasõja päevil Nõukogude armee ridades, hävituspatljonides, partisanisalkades, kannatasid okupatsioonivõimu repressioonide all? Nende õpetajate iseloomustus.

Ellen Rosenberg.
I pl.

Risti ja põiki läbi taime.

Joostes ilusal kevadepäeval ringimööda õuet kuulsime äkki oma vanaonu hüüet. Lääksime ruttu maja poole, kust hüüe kostis. Trepil seisiski onu, kes suur loodusearmastaja oli ja meidki igal juhusel loodusest lundma õpetada ja tähelepanelikuks teha ennast ümbritsevale ilusale loodusele tahtis. Lääksime onuga taha koplisse, istusime maha, ja onu ütles: „Päna tahan teile õpetlikku ja huvitava jutu rääkida,“ ja algas:

„Elas tibatilluke põialpoiss, nii väike, et ükski harilik inimene teda näha ei võinud. Tä oli aga väga uudis-
'himuline, tahtis kõike teada saada ja oli selletõttu ka targem, kui mõni harilik inimene. Ühel suvepäeval läks põialpoiss, kirves õlal ligidalt oleva lepaõõnu juurde. Päna tahtis ka võsusse ekskursiooni teha, ja järele vaadata kõik ukad taimes. Kõigepeal oli lepaõõsul pruunikas aine - korgikiht. Selle raius ta läbi ja ronis edasi. Niiud sattus ta põhikoe rak-
kudesse. Need olid suured, elutud rakud. Põialpoiss neid suurt ei vaadelnud vaid tahtis ruttu edasi minna. Niiud oli tal kolm teed valida, südamesse, ülesse või alla. Tä otsustas alla minna. Et aga põhiku-

det mõõda halb oleks olnud alla minna,
 siit seal oleks tulnud alalasa tuul raiuda.
 Tä rohis kiudsoonte kimpu- niinossa. Siin
 oli allaminek kerge, sest mahlad liikusid
 alalasa ülevallt alla ja siin olid ju torud,
 s.t. sooned, olid ju lahtised, mine aga sis-
 se ja libisedki alla. Aga siin olid siiski ta-
 ristused, väikesed sõelakesed ja neid sooni ni-
 mutaksegi sellepärast sõelsoonteks. Põialpoiss
 istus lähema sõela peale jalgu puhkama
 ja vaatlis ümbrust. Seinad olid niinekiu-
 dudest ja sõelad sutsamast aimest. Maht
 jooksis täie jõuga ja varsti laskis põialpoiss
 enese mahlaaga koos allapoole libisema. Var-
 ti tuli teine sõel, siis kolmas jne. Kiud
 varsti muutus soonikeseks siht. Tä hakkas vä-
 he sissepoole minema ja saigi keskohta.
 Seal oli veel palju teisi soonikesi, kes kõik
 koos moodustasid kesksilindri. Et aga põial-
 poiss ainult üht soont, vaid kõiki ehitust
 näha tahtis, raius ta soone seinaga prao
 ja puges sealt kõvale. Varsti tulid talle
 vastu aga kindlad rakud, millele tuge-
 vad seinad, kust põialpoissil raske läbi
 pääseda oli. Tä läks seda rakkude kihi,
 sisenaha sewa mõõda ja otsis kergemat
 lähipääsu kohta. Viimaks nägigi ta
 rakku, mis õrnakestaline. Aga sealt ra-
 kust tuli vesi sissepoole. Põialpoiss pu-
 ges sealt siiski läbi ja oli nüüd ^{puhe} ~~puhe~~
 koos, mis koosnes suurtest elusatest rak-
 kudest, mis kõik vett täis olid ja seda
 edasi kesksilindrisse saatsid. Vett aga
 said nemad juurevannastelt. Need olid
 juure välamise kihi, marasnahha rakud,

mis pikaks veninud. Ühel taimel on need väga palje juure küljes, sest ilma nendeta ei saaks taim vett. Nüüd pööras põialpoiss tagasi. Juurekübarat ta vaatama ei läinud. Ta teadis, et see oli kõvadest, summed rakkudest, mis kaitsevad õrna juureotsa maasse tungimisel.

Pagasiminekul läks ta kiudsoone kimbu puuosasse, mida mööda toimub tõusev vool. Siin leidis ta kolmesuguseid seenekehi: spiraal-, rõngas- ja urgsooni. Seda mööda jäudis ta lehte. Siin vaatas ta veidi ringi. Kõhe paistis talle silma, et ta seisis rakkudes, mis harvalt üksteise vastu seisid. Ülevalpool olid suured, pikad rakud, -sammaskude. Rakkudes olid väikesed rohelised terad, klorofüll. Põialpoiss tahtis lehe pinnale pääseda ja puges marrask-naha alla. Leidis sealt väikese rakkude vahe, kust õhk sisse pääseb. Ohupilust ronis ta välja. Päike paistis eredalt ja pimestas silmi, samasest tumedast kohast välja tülles ja põialpoiss ronis ruttu tagasi. Nüüd tahtis ta koju minna. Lehest puges ta läbi ja ikka edasi, kuni jõudis mähjakihini. See koosnes elusatest rakkudest ja need poolduvad alati. Sealt läks põialpoiss edasi, kuni ta oma sissetuleku kohast välja läks."

Nutt oli lõppenud ja täksime kõik koju. Meel oli rõõmus kuulnud loomase üle ja tujul veel parem, kui enne.

Käti!

Eestikeel.

Sõnaõpetus.

Ellen Rosenberg.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 15002

lisa 5

R. O. S. I kl.

Eesti keele käänded

Käände nimi.	Kvaliline lõpp	Raagune lõpp.
Nominatiiv ~ nim.	ainsus- mitmus	ainsus- mitmus
Genetiiv ~ om.	-n (> o)	—
Akusatiiv ~ sih.	-m (> n > o)	—
Partitiiv ~ os.	-ta (^{> t > o}) (^{> t > d})	{ d t.
Essiv ~ olev.	-na	-nu.
Translatiiv ~ saan.	-ksi (> ks)	-ks.
Illatiiv ~ sisseütl.	{ s+en (> sse) -n (> m > p, ie > o)	{ -sse -o
Inessiiv ~ seesütl.	{ s+na (> s) n+na (^t)	{ -s -n, h.
Ellatiiv ~ seestütl.	-s + ta (> st)	-st.
Allatiiv ~ allaütl.	-e + le (> le - lle)	-le (lle).
Adessiiv ~ alalütl.	-e + la (> e)	-e
Ablatiiv ~ alaltütl.	-e + lta (> et)	-lt
Locutatiiv ~ kaas.	gen. + kaasa (> ga)	-ge.
Terminatiiv ~ raj.	-niik (> ni)	-ni.
Abessiiv ~ ilmaütl.	-tak (> -ta)	-ta.
Instruktiiv	-(i)n (> o)	— (m. o. t.)

I kääänd kond.	tümus.	Singulaar.				Pluural.		
		Nom.	Gen.	Part.	slat.	Gen.	Part.	Allat.
Vokaal tüved.	tüvi ühesilbiline, sõj. lahuline ja ülipeik.	tüvi.	tüvi.	-d.	-sse~ lük.	-de	-id (sid)	le-dele.
		maa	luu	sood	soosse sõhu	kuude	maid maa= sid.	suude- le suile.
2/ Diftong tüved.		tüvi	tüvi	-d.	-sse.	-de	-sid	+dele
		väi	koi	nõud	võisse	haide	võisid (täia).	täidde.

li kääänd- kond.	muut.	Singular.				Plural.		
		Nom.	gen.	Part.	slaat.	gen.	Part.	allat.
Kahesilbised esma- ja teisilised.	Kaks silbist, ühikust sõps	tüvi	tüvi	tüvi	-sse ~ kah. tüve konsonant	-de	-sid ~ vokaalne lopp.	de + le
		kana	kana	kana	kanasse ~ kannu.	kanade	kanasid ~ kannu.	kanadele
		pesa	pesa	pesa	pesasse ~ pesa.	pesade	pesasid ~ pesi	pesadele
		liha	liha	liha	lihha- lihasse	lihade	lihased ~ lihu	lihadele
		vara	vara	vara	varasse ~ vana	varade	varasid ~ vana	varadele
	Kaks silbist, ühikust lühikest sõps	tüvi	meeste	tg. aste	-sse ~ kah. tüve konsonant	-de	-sid ~ vokaalne lopp.	de + le
		siga	sea	siga	seasse	sigade	sigasid ~ sign	sigadele
		tuba	toa	tuba	tuasse ~ tuba	tubade	tubasid ~ tube	tubadele
		sõda	sõja	sõda	sõtta	sõdade	sõdasid ~ sõdu	sõdadele
		ladu	laos	ladu	laosse ~ lattu	ladude	ladusid	ladudele
	Kaks silbist, ühikust lühikest sõps	tüvi	i > e	-d	-sse ~ kah. tüve konsonant	-de	-sid	-de + le
		veri	vere	verd	veresse ~ verre	verede	veresid	veredele
		lumi	lume	lund	lumesse ~ lumme			
		uni	une	und	unesse ~ unne	unede	unesid	unedele
	Kaks silbist, ühikust lühikest sõps	tüvi	tüvi	-t	-sse ~ kah. tüve konsonant	-de	-sid	de + le
		vale	vale	valet	valesse ~ velle	valede	valesid	valedele
		pere	pere	peret	peresse ~ perne	perede	peresid	peredele
		vene	vene	venet	venesse ~ venne	venede	venesid	venedele
	Kaks silbist, ühikust lühikest sõps	tüvi	meeste	kah. tüve konsonant	-sse ~ kah. tüve konsonant	-te (mõned)	-i	-te + le
		käsi	käe	kätt	kätte ~ käe	käte	käsi	kättele
		vesi	vee	vet	vetse ~ vette	vete	vesi	vettele
		mägi	mäe	sütt	sütse ~ sütte	sütte	süsi	süttele

Kakesilbiliste esmarähteliste lühendatud allatiiv.

Tüvi	Isilbi vokaal	Partitiiv, plural	Allatiiv, plural.
-u-		-u- nisu, jahu	nisule, jahule.
-e-			
-a-	-a-	-u vanu, maju	vanule, majule
	-õ-	sõnu, sõdu.	sõnule, sõdule
	-i-	linu, vigu.	linule, vigule
		-i-	
	-e-	keri, pesi	kerile, pèsile.
	-ä-	hädi	hädile
	-õ-	kõhi	kõhile
	-ü-	pühi, küli	pühile, külile
	-o-	kodi, odli	kodile, odile
		-e-	
	-u-	tube, lube	tubele.

III pääänd koht		Singulaar				Pluur		
Nom.	gen.	Part.	Illat.	gen.	Part.	Illat.		
t. a.	n. a.	t. a.	t. a. ~ -sse	roka -de	rokaale e. ~ -sid			
jalg	lava	õlga	seinasse ~ seina	handa -de	laev seinade	jälga -dele olule		
					pispi silmi kõrge	pispi silmi kõrge		
lehm	lepa	selga	xpasa ~ ppa	härjade	süldi -i	sööta -dele kurile		
rärg	sõle	telge	jäljesse	kangade	telgi kõrgesid -i	sänle ~ pan- gudele		
kilk	paadi	kilpi	sebisse	tundide	silpe -e	paig- -dele seppidele		
kalm	silgu	kurku	mulgusse	kurende	kulme -l	sälgele ~ klu- kudele		
üks	kahe	üht	kahte ühhesse	ühtide	üksi	kahte		
mees	lapsu	ust	lapse	meeste	lapsi	lastele		
kõis	kõie	õit	viiesse	reite	kuusi -i	mehele õie reitele		
pars	kõrre	tõit	kõrde	parte	õrsi -l	parale		
lum	kaane	seente	laande	läände	leemi	läände		
koor	tunle	kiirt	meelde	noolte	kõrri	poolide		
hein	kaera	nõela	koerasse	sõelte	paela -u	heinule		
ahi	padja	lotja	põhja ahju	majade	varju	lodile		
ader	põtra	sõpra	tedruse	atrade	põtru	sõbrule		
au	nõu	au	nõusse					

III
pääänd
koht

numm

a).
a-
tüved
a-
õ-
ü-
er-
au-sõn

b).
ä-tüved
ä-
e-
ü-
õ-
u-
sõnad.

c).
i-tüved
i-
e-
ä-
l-
sõnad.

d).
ü-tüved
ü-
a-
l-
sõnad.

e).
ü-tüved
a-
i-
u-
sõnad.

õria-
rinenud
a)
konso-
nant-
liitum.

n. l. n.
lõppud
õri liik
õria-
rinenud
lõppud
i > j
t, p, r
> d, n, k

üks ülipiken s. p.
on üks ülipiken s. p.
nimekan

13

8

Õppeained	I poolaasta	II poolaasta	Kokku
Pedagoogika ja didaktika			
Hispaania keel			
Loosika			
Tervishoid			
Eesti keel	1,2,3,4	1,2,3,4	
Eesti keele meetodika			
Matemaatika	1,2,3,4	1,2,3,4	
a) algebra	1,2,3,4	1,2,3,4	
b) geomeetria			
c) trigonomeetria			
d) meetodika			
Loodusteadus	1,2,3,4	1,2,3,4	
Füüsika			
Keemia	1,2,3,4	1,2,3,4	
Loodusteaduse meetodika			
Maasteadus	1,2,3,4	1,2,3,4	
Maasteaduse meetodika			
Koduloo meetodika			
Ajalugu	1,2,3,4	1,2,3,4	
Ajaloo meetodika			
Kodaniku- ja majandusteadus			
Saksa keel	1,2,3,4	1,2,3,4	
Saksa keele meetodika			
Inglise keel	1,2,3,4	1,2,3,4	
Käsitöö	1,2,3,4	1,2,3,4	
Võimlemine	1,2,3,4	1,2,3,4	
Joonistamine	1,2,3,4	1,2,3,4	
Muusika	1,2,3,4	1,2,3,4	
Laulmine	1,2,3,4	1,2,3,4	
Sõuõpetus	1,2,3,4	1,2,3,4	
Emotsioonid	1,2,3,4	1,2,3,4	

Põhikool	I poolaasta	II poolaasta	Kokku
Põhikool	2,4 tundi	5 tundi	7,6 tundi
Hiljaks jäanud	— korda	— korda	— korda
Märkused:	I poolaasta		
	II poolaasta		
Pedagoogika nõukogu otsus:	2,4 tundi II poolaasta		
Vanemate allkirjad:	I poolaasta L. Rosenburg		
	II poolaasta		
Direktor:	Klassijuhataja P. Kraus - Linn		

9

Õppeained	I poolaasta	II poolaasta	Kokku
Pedagoogika ja didaktika			
Hispaania keel			
Loosika			
Tervishoid			
Eesti keel	hea	hea	hea
Eesti keele meetodika			
Matemaatika	hea	hea	hea
a) algebra	hea	hea	hea
b) geomeetria			
c) trigonomeetria			
d) meetodika			
Loodusteadus			
Füüsika	hea	rah	rah
Keemia			
Loodusteaduse meetodika			
Maasteadus			
Maasteaduse meetodika			
Koduloo meetodika	rah	rah	rah
Ajalugu			
Ajaloo meetodika			
Kodaniku- ja majandusteadus			
Saksa keel	hea	hea	hea
Saksa keele meetodika			
Inglise keel	hea	hea	hea
Käsitöö	rah	hea	hea
Võimlemine	hea	hea	hea
Joonistamine	hea	hea	hea
Muusika	hea	hea	hea
Laulmine	hea	hea	hea
Sõuõpetus	rah	hea	hea
Emotsioonid			
Emotsioonid	head	head	head

Põhikool	I poolaasta	II poolaasta	Kokku
Põhikool	9 tundi	34 tundi	43 tundi
Hiljaks jäanud	— korda	— korda	— korda
Märkused:	I poolaasta		
	II poolaasta		
Pedagoogika nõukogu otsus:	Saab III klassi		
Vanemate allkirjad:	I poolaasta L. Rosenburg		
	II poolaasta		
Direktor:	Klassijuhataja P. Kraus - Linn		

10

IV kl. õpil. Rosenberg Ellen

1929/30

	I POOL RASTA	II POOL RASTA	KOKKU VÖTE
1. Elakombed	hea	hea	
2. Kord	hea	hea	
3. Hoolsus	hea	hea	
4. Pedagoogika, pedagoogika ajalugu ja didaktika			
5. Hingeteadus, mõtte-teaduse algkursus ühes loogika ja eetikaga			
6. Alghooli õppeainete meetodika			
7. Õpetamisoskus			
8. Üldine ja hooliterekshoid ning karistus-õpetus			
9. Eesti keel	hea	hea	
10. Matemaatika	hea	hea	
11. Loodusteadus	rah.	rah.	
12. Füüsika	hea	hea	
13. Keemia	hea	hea	
14. Maateadus	hea	hea	
15. Kosmograafia			
16. Ajalugu	hea	hea	
17. Kodaniku- ja majandusteadus			
18. Saksa keel	hea	hea	hea
19. Inglise keel	hea	hea	hea
20. Käsitöö	hea	rah.	
21. Võimlemine	hea	hea	
22. Joonistamine, joonestamine, voolimine ja ilukiri	hea	hea	
23. Muusika ja laulmine	hea	hea	
24. Usundõpetus		hea	hea
25. Majapidamine			
26. Aiatöö			
27. Sõjaline õppus			

	I POOL RASTA	II POOL RASTA	KOKKU VÖTE
Pundunud	6 tundi	67 tundi	73 tundi
Hiljaks jäänud	— korda	korda	korda

I POOLRASTA
II POOLRASTA

Pedagoogika nõukogu otsus:

Saab IV kl.

Vanemate allkiri: Rosenberg

Klassijuhataja:

R. Rosenberg

„Õuenditööde Salvestus“

11

IV kl. õpil. Rosenberg Ellen

1929/30

	I POOLRASTA	II POOLRASTA	KOKKUVÖTE
1. Elakombed	hea	hea	hea
2. Kord	hea	hea	hea
3. Hoolsus	hea	hea	hea
4. Pedagoogika, pedagoogika ajalugu ja didaktika	—	—	—
5. Hingeteadus, mõtte-teaduse algkursus ühes loogika ja eetikaga	hea	hea	hea
6. Alghooli õppeainete meetodika	—	—	—
7. Õpetamisoskus	—	—	—
8. Üldine ja hooliterekshoid ning karistus-õpetus	—	—	—
9. Eesti keel	hea	hea	hea
10. Matemaatika	hea	hea	hea
11. Loodusteadus	rah.	rah.	rah.
12. Füüsika	hea	hea	hea
13. Keemia	—	—	—
14. Maateadus	—	—	—
15. Kosmograafia	—	—	—
16. Ajalugu	hea	hea	hea
17. Kodaniku- ja majandusteadus	—	—	—
18. Saksa keel	hea	hea	hea
19. Inglise keel	hea	hea	hea
20. Käsitöö	hea	hea	hea
21. Võimlemine	hea	hea	hea
22. Joonistamine, joonestamine, voolimine ja ilukiri	hea	hea	hea
23. Muusika ja laulmine	hea	hea	hea
24. Usundõpetus	hea	hea	hea
25. Majapidamine	—	—	—
26. Aiatöö	—	—	—
27. Sõjaline õppus	—	—	—

	I POOL RASTA	II POOL RASTA	KOKKU VÖTE
Pundunud	— tundi	18 tundi	18 tundi
Hiljaks jäänud	— korda	1 korda	1 korda

I POOLRASTA
II POOLRASTA

Pedagoogika nõukogu otsus:

Saab V kl.

Vanemate allkiri: Rosenberg

Klassijuhataja:

R. Rosenberg

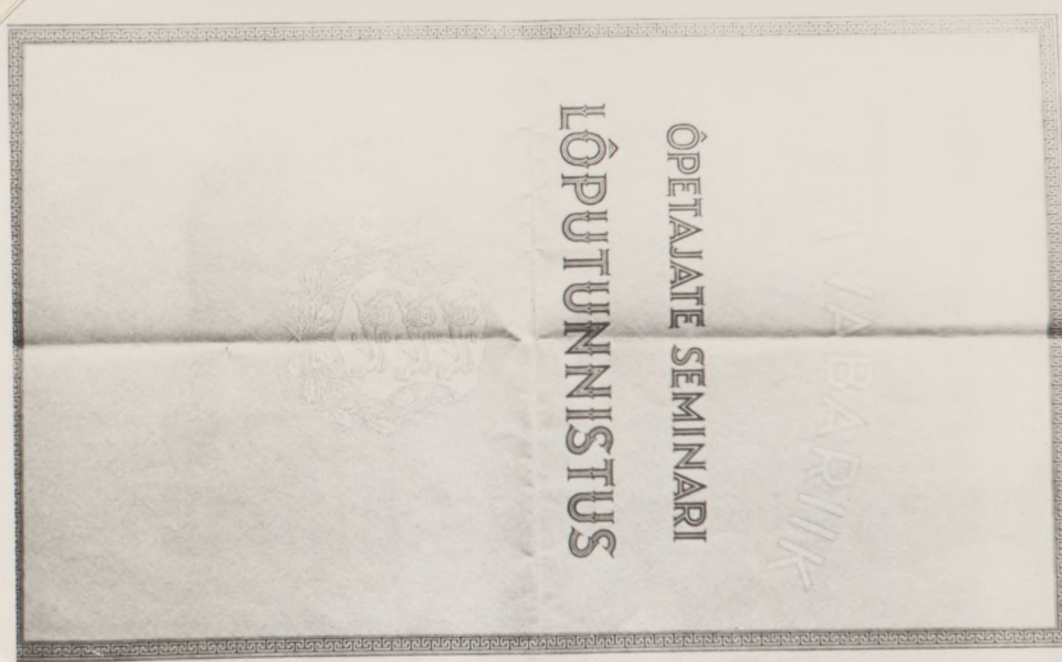
„Õuenditööde Salvestus“

PEDAGOOGIKA
ARHIIVIMUUSEUM
FOND K 15002
Lsa 10

12 I ki õpil. Rosenberg Ellen 1939/41

	I POOLASTA	II POOLASTA	KOKKUVÕTE
1. Elukombed	hää	hää	hää
2. Kord	hää	hää	hää
3. Hooldus	hää	hää	hää
4. Pedagoogika, pedagoogika ajalugu ja didaktika	hää	hää	hää
5. Hõlgeteadus, matemaatika algarvud, aritmeetika ja arvutamine		hää	hää
6. Aegruumi, ruumi ja matemaatika			hää
7. Opetamismeetodid			hää
8. Opetamine ja õppimise meetodid, õpetamise ja õppimise meetodid	hää	rah	rah
9. Eesti keel	hää	hää	hää
10. Matemaatika			
11. Lühikirjandus, lühikirjandus ja kirjandus			
12. Maastik ja loomamaastik			
13. Ajalugu	hää	hää	hää
14. Kodaniku- ja majandusteadus	hää	hää	hää
15. Saksa keel	hää	hää	hää
16. Inglise keel	hää	hää	hää
17. Kasitöö	hää	hää	hää
18. Võitlemine	—	hää	hää
19. Joonistamine, joonestamine, voolimine ja ilukiri	hää	hää	hää
20. Muusika ja laulmine	hää	hää	hää
21. Ühisõpetus			hää
22. Majaõpetamine			
Alatöö			
Õigikaitseõppus			

	I POOLASTA	II POOLASTA	KOKKUVÕTE
Deadonad	66	19	85
Hiliskirjandus	12	1	2
I POOLASTA			
II POOLASTA			
Pedagoogika ainekoostis: Saab VI kl.			
Vastavalt aile: L Rosenberg			
Klassifikatsioon: J. L. L. L.			

ÕPETAJATE SEMINARI
LÕPUTUNNISTUS

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 15002

Lisa M

ÕPETAJATE SEMINARI
LÕPUTUNNISTUS.

Selle tunnistuse omanik *Rosenberg, Ellen Gustavov*
õppis 1926 a. 2. septembrist kuni 1932 a. 7. juunini *Raam*
õpetajate seminaris ja lõpetas 1932. aasta selle kursuse, omandades sellega Õpetajate
seminaride seaduse (RT 123—1923) § 14 ja 21 ettenähtud õigused.

Ellen Rosenberg elukombed olid
häid ja tema teadmised ning võimised hinnati lõpukokkuvõttes

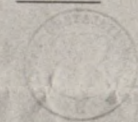
järgmiselt:

1. Pedagoogikas, pedagoogika ajaloo ja didaktikas	<i>häid</i>
2. Hingeteaduses, mõteteaduse algaasutuses ühes loogika ja eetikaga	<i>häid</i>
3. Alghariduse õppeainete metoodikas	<i>häid</i>
4. Õpetamisotkuses	<i>häid</i>
5. Üldises ja koolitervishoius ning kuskusõpetuses	<i>häid</i>
6. Eesti keeles	<i>häid</i>
7. Matemaatikas	<i>häid</i>
8. Loodusteaduses ühes füüsika ja keemiaga	<i>häid</i>
9. Maateaduses ja kosmograafias	<i>häid</i>
10. Ajaloos	<i>häid</i>
11. Kodaniku- ja majandusteaduses	<i>häid</i>
12. Saksa keeles	<i>häid</i>
13. Inglise keeles	<i>häid</i>
14. Käsitöös	<i>häid</i>
15. Võimlemises	<i>häid</i>
16. Joonistamises, joonestamises, vormimises ja ilukirjas	<i>häid</i>
17. Muusikas ja laulmises	<i>häid</i>
18. <i>Majapidamises</i>	<i>häid</i>
19.	
20.	
21.	
22.	

Peale selle võttis ta osa *arv ja filosoofia*
rühma tööst, saavutades *häid* tagajärgi, ja õppis vabatahtlikuna
ainena: usuoõpetust *häid*
tagajärgedega
Tunnistuste järgi on *Ellen Rosenberg*
Eesti riigi kodanik ja sündinud 1913. aasta 1. märtil
Väike-Maarja, Võruaal
Õpetajate seminaride seaduse § 14 pojal on *Ellen Rosenberg*
kohustatud õpetaja ametis teenima *koos* õppeaastat.

Raam 1. juunil 1932. a.

Nr. *312*

Direktor: *K. Raam*

Marianna
Elisabet *H. Kivikall*
Anna *Anna*
Opetajad: *Anna* *Anna*
A. Värvil *Anna*
H. S. S. S. *Anna*
A. O. O. *Anna*
Anna *Anna*
Anna *Anna*

Pedagoogikanõukogu sekretär: *S. N. N.*

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 15002
Lr 12

34

ALGKOOLIÕPETAJA
KUTSETUNNISTUS.

Selle tunnistuse omanik *Ellen Rosenberg*
lõpetas 1932. a. kevadel *Rakvere Õpetajate seminaris*
kursuse, teenis õpetajaamet kandidaadina
1933/34, 1934/35. õppeaastal *Püssi ja Sonda*
algkoolis ja võttis osa *Tartu Pedagoogiumi*
juures praktikaega lõpetavaile õpetajaameti kandidaatidele korraldatud kursustest.
Arvesse võttes *Ellen Rosenbergi* poolt
tema pedagoogilise tegevuse kohta esitatud aruannet ja koolinõuniku hindamist
tema, *Ellen Rosenbergi* praktikaaja töö
kohta, *Tartu Pedagoogiumi* kutsekomisjoni
otsustas anda *Ellen Rosenbergile*
algkooliõpetaja kutse,

mille tõenduseks antakse talle käesolev kutsetunnistus.

Tartus 14. juunil 1935. a. Nr. 167

J. Raarus
Tartu Pedagoogiumi direktor

E. Pannus
Asjajärg

PEDAGOOGIKA
ARHIIVIMUUSEUM
FOND K 15002

Lisa 13

I Andmed vötluskaardide kohta .

1. Lätt, Ellen Gustavi t., sündinud Rosentuy
2. Sündisin 1. märtsil 1913. a. Vao vallas Väike-Maarjas kohaliku tarvitajate ühistu ärijuhi ja minija tütrena.
3. 1920. - 24. aastani õppisin Koosu-Arina algkoolis, 1924. - 26. a. Väike-Maarja kõrgemas algkoolis (I ja II kl.).
4. 1926. - 32. a. õppisin Rakvere Õpetajate Seminaris, mis asus Rakveres Seminari tänaval, praegu on need hooned Rakvere Internaatkooli kättesaadav.
6. Praegu olen õpetaja Porkuni Eriinternaatkoolis; aadress: Rakvere rajoon, Porkuni side-jõe, Porkuni asula.

II Pedagoogilise õppearutuse materjalide loetelu

1. Rakvere Õpetajate seminar arutati tsuuri-valitsuse ajal käesoleva sajandi esimesel vötelisel aastakümnel. Pöja ja revolutsiooni ajal õppeasutus ei töötanud (mõned aastad). Seminari pidas

60
traanijal riik ülal. Muisti arati seminar kodan-
liku Eesti algaastatel (^{avatawasti} arvan) et 1919. aastal. Siis oli
ta samuti niigi ülalpidamisel.

2. Seminar asus Rakvere linna idaserval.
Kahekümneendatel aastatel, samuti kolmekümneendatel,
eraldas seminari linnast umbes kilomeetri - pealtine
ulatunud hoonestamata ala. Kohe kooli hoonete
taga algas mets. Koolihoonete üs oli ühel pool
linnast tulewat teed üsna suur tulundusaed,
teisel pool spordiväljakus nime kandev maa-ala.
Seda kasutati peamiselt jalgpallimänguks. Sporti-
misvõimalusi oli ka metsalagendikul.

3. Seminaril oli kolm hoonet, neist suurim,
kukmine, oli õppehoone; sellest kummialgi pool
arvusid õpetajate elumajad, milledes olid ka
mõned kuumid õpilaste kasutada: poiste inter-
naat, puustinoda, saun, periskoop.

Õppehoone oli heledaks värvitud kolme-
korruseline maja, õpilased nimetasid teda
„valgeks majaks“, ka „valgeks majaks metsa-
ääres“. Kuni seminari sulgemiseni 1932. a.
ei tehtud sellis suuremaid ümberhitusi, tõe-
näoliselt pole neid tehtud ka hiljem. Praegu,
(nagu üteldud), kasutab kõiki kolme maja Rak-
vere Internaatkool.

4. Hoone oli ehitatud koridori-süsteemis. Alamisel korrusel olid traditsiooni-nõuvalt I ja II klass, õpetajate tuba, lugemistuba, köök, söögistuba, kaks võimlast (suur ja väike), hiljem muusikaklass; peale nende ruumide garderoobid ja kapid.

Teisel korrusel olid III, IV ja V klass, (s.o. 8, 9, 10. ja 12 õppeaasta)

keemia, füüsika ja loodusõpetuse kabinetid ja suur rõduga joonistusala.

Kolmandal korrusel arus harjuturkool, s.o. algkool (I - V kl.), kus seminaristid praktikusid, aula ja tütarlaste internaat. Lühikese aja vaheseinte avamise teel sai antud suurendada araraks peoruumiks. Oli ka lava.

Ruumid olid puhtad, seinad elivärvidega kaetud, aknad suured ja ventilatsioon hea. Kabinetid ja viiulid loodustarid õppetiid, kuuva olid varustatud vajalike seadmete ja õppeabinõudega. Aula ja joonistusaal olid väga ilusad ruumid. Klassides olid tavalised kahestme-5. korrusel vastatud lised koolipringid ja suured toolid. Igas klassis oli klaver. Kabinettides olid lauad ja toolid ning kapid õppeabinõude hoidmiseks. Lõpuklassis olid lauad ja toolid ning õpilastel oli taraks karvatada neil potilili. Koridorides oli nii kunstnike maale kui ka õpilaste omi.

(5. ja 6. Esproal ^{muusik} vastatud.) Muusikariistadest olid koolil peale klavide klaverite veel kontserdi- ja muusika klavi klaverid, iga õpilane jaoks viiul ja täielik komplekt keel- ning puhkpille sümfoonia- orkestri tarvis! ^{peale}

7. Oli ainult kunstikoda.

8. Raamatute arv ei tea, kuid raamatukogusid oli kolm: eesti keele õpetaja hoole all eesti keele kogu, saksa ja inglise keele õpetajate hoole all ^{olid} vastavad võõrkeelne kogud. Peale ilukirjanduslike teoste oli kogud ka populaarteaduslike teoste ja õpikuid. Eesti keele kogune hoiatis peamiselt esmajärjekorras programmis ette nähtud teoste, kuid seal leidis peaaegu kogu kaasaegne ^{int} kirjandus (uud ilmunud teosed) ja tõlgete paremik. Saksa ja inglise keele õpetajad laenuvad ise raamatuid ja kontrollivad, mida nendest loeti. Eesti keelte raamatute väljandamine oli usaldatud õpilastele. Iga klass valis ka raamatukoguhooldjat, ^{võib vastata ja} kes ^{koostas} vastust ^{sisule} alanile ^{õpetajale} väljandatud raamatute eest. Näiteid välismaistest autoritest: Thomas Mann, H. Mann, Balzac, Hugo, L. Tolstoi, Zola, ^{Aho} Lagerlöf, kodumaisest: Tammsaare, Wilde, Metsamägi, Gailit, Under, Wismann, Kallasjõe.

9. Esproal vastatud.

10. Õppe- kateedra ei olnud, kuid kooli tulunduslikes tegid õpilased mõningal määral

tood.

11. Osaliselt vastatud. Olid jalgpalli-
väravad, jooksurada, alad kumlitõukamiseks, oda-
heitmis, hüppekastid. Ruumi jätkus, spordi-
võistlusi peeti, kuid need polnud õpilastele
kohustuslikud. Väga populaarne oli võrkpall.

12. Tütarlaste internaat asus õppehoones.
Internaatis elas umbes 40-50 tütarlast, nende
kamatada oli üks väga suur ja teine veidi
väiksem magamistuba, pesuruum ja väiksem
tuba riiete ja tarbeseemete panipaigaks. Õ-
Tunde valmistarid internaatlased ette peamiselt
harjutuskooli klamides, sest need polnud klave-
reid, mida ^{seminari klamides} pidevalt harjutati. Internaatlasi
ja ka teisi soovijaid tõstlustas viiskivõrk.
Voodid ja voodirööd toodi kaasa kodunt.
Kamutati kandvoodid ja põhikatte. Poiste
jaoks avati internaat 1930. a., kui sulatud Võm
seminari õpilasi Rakverre üle toodi. Varem
polnud seda ruumipundruel, ^{kohtu} 1930. a.
enam noormaid klame polnud ja ruumi leidus.
Palju seminari õpilasi oli korteris linnas, leidis
ka Rakverest pärit lapsi.

13. Osaliselt vastatud. Homminul kell 8.15
oli hommikuvõrk, millel ajaks ärkavad ja jõud-
sid riidesse ka kõige unisemad. (Tõppe nõukogu

sooritas tõusta kell 7.00, aga sellest soorituist
kinnipidamist ei nähtud.) Kell 9.00 algand tun-
nid, lõunasöök oli kell 14.30 ja pärast lõunat
olid klaveri- ja viulitunnid, harjutustunnid
klaveril ning orkestriharjutused, need ^{toimused} kõn-
kindlaksmääratud päevadel ja kellaalgadel. Tunde
valmistas iga õpilane ette oma üranägemise
järgi valitud ajal. Magama mindi kell 21.30,
IV klassil oli lubatud olla vabal kella 22.00-ni
ja V klassil 23.00-ni. Kellel oli tarvis vabal
ajal linna minna, mõnisi vastavalt päevakun-
väljamineku ja tagasituleku ajad. Internaadis
mõneme kuuistand õpilased kodumööda. Inter-
naadi korra eest vastutas VI kl. ^(12. õi-aasta) õpilaste seas
valitud koduvanem, kes pidas täpselt korda
majas õpetajaid appi kutsumata. Kaks korda
päevas käis internaadist läbi inspektor (direk-
tori asetäitja).

Whisköini juhatas kodumajanduse õpetaja.
Tema tegi ka vajalikud ostud. Toitu valmistand
kaks kooka. Need töötajad said palga ringilt.
Internas Whiskögi arveid pidand õpilased.
Õpilased pidid teidunõud, kookisid kartulid
ja kaaluriid välja jätgnisseks päevaks vajalikud
hoiudained.

Whistoitlustuust võttis osa enamik ² õpi-
lastest, ka need, kes linnas korteris olid.

Süüa võis kas ainult lõnnat või kera kolin
 toidukorda. Toit maksis kuus 11 kroonist - 17
 kroonini, olenevalt turuhindadest. Toidujäätme-
 Aega kasvatas uhkeks aastaks paar-kolm siga
 oma tarbeks. (Mina teada ei olnud) samuti toidus
 saajaid, kuid ma väär eksida. Toiduraha
 maksis ~~maxsti majapidamis-õpetaja~~ kätte. Toit oli kül-
 laldane ja maistev.

Need andsid
 sulle üles
 majapidamis-
 õpetajale.

15. Tuludens oli raha, mis saadi müügist
 kooli üldpidamiseks; (elavse suurus ma ei
 tea). Õpilased ei maksnud õppemaksu, ega midagi
 muud peale toiduraha. Mõnedele õpilastele
 maksis n.n. toetusraha, (mina arvates) 5-10 krooni
 kuus. Mõned said uhkeordset toetust, mida
 nimetati abirahaas. Nii toetus- kui ka abiraha
 oli koolil vähe anda ja seda said ainult
 kõige raskemas majanduslikus olukorras oli-
 jad. Määratus oli õppenõukogu.

III Kaadrid. pedagoogiline õppeaastus

1. Kodanliku Eesti algastatitel oli direktor
 Avaras Voldemar Raam (kunstiteadlane Villem
 Raami isa), rahapeal — Riksen ja alates 1928.
 29. õppeaastast jälle Voldemar Raam, rahumeel
 eestlane, sündinud umbes 1880, kõrgema har-
 dusega. Inspektoriks oli m. m. Raam.

Õpetas saksa keelt, ajalugu ja pedagoogikat (Surnud.)

Inspektriks oli minu kooliskäimise ajal enne Hildegard Karvandi, sündinud arvatavasti ulmise sajandi viimastel aastatel, üsti filoloog; õpetas üsti keelt, oli kõrgema haridusega. Pärast tema lahkumist (perekondlike põhjustel) sai inspektriks Hilda Mühlerberg, sündinud käesoleva sajandi alguaastatel, ajaloolane, õppis veel viiulil; õpetas ajalugu. H. Karvandi elab praegu Tallinnas.

Tiised õpetajad:

Anete Vanaveski, sünd. sajandi algul, üsti filoloog, kõrgema haridusega; õpetas üsti keelt. Elab Tallinnas.

Reinhold Linna-Linno, sünd. umbes 1880 aastal, saksa filoloog, kõrgema haridusega (võibolla lõpetamata), õpetas saksa keelt. Surnud.

Elrika Vihmann, sünd. sajandi algul, inglise filoloog, kõrgema haridusega; õpetas inglise ja saksa keelt. Elab Tallinnas. Õpikute autor.

Evert Meriäinen, sünd. ulm. sajandi lõpul, laulmise- ja klaveriõpetaja, muusikalise haridusega, ^{viit konservatooriumi lõpetanud.} Rahnult soomlane. Surnud.

Aleksander Tõnapuu, sünd. ulmise sajandi lõpul, viiuliõpetaja, orkestrijuhk, arvan, et kõrgema muusikalise haridusega. Elab Tallinnas.

Vassiljeva, sünd. umbes 1885, klaveriõpetaja, muusikalise haridusega. ^{Venelane.} Surnud.

Kaler Rotarepp, sünd. umbes 1900, matemaatikaõpetaja, ^{õpetas ka füüsikat,} kõrgema haridusega. Lohkus

1930. a. omal soovil, töötas hiljem TPJ-s
õppejõuna. Vist elab.

Arvo Lehis ^(Limburi) sünd. sajandi algul, mate-
maatikaõpetaja, ^{õpetas ka füüsikat,} kõrgema haridusega, tuli
Võru Õp. Seminariust selle sulgemise järel 1930. a.
Elab praegu vst Tartus. Tunnustatud metoodik.

Jüri Erm, sünd. sajandi algul, bioloog,
kõrgema haridusega (kuid hea õpetaja). Oli mitte-
küllaldasu hariduse tõttu sunnitud 1927. a. lah-
kuma. Oli hiljem õpetaja Pärnus. Vist elab.

Harald Tihver, sünd. sajandi algul,
bioloogiaõpetaja, kõrgema haridusega; õpetas
bioloogiat (loodusõpetust) ^{keemiat} ja geograafiat, ~~vist~~
~~ka keemiat~~.

Egon Pallon, sünd. umbes 1890, teoloog,
kahenordse kõrgema haridusega, teoloogia doktor
(saksa doktor, mis vastas umbes meie praegusele
teaduste kandidaadile), Rakvere pastor; õpetas
usuõpetust, psühholoogiat, loogikat, pedagoogi-
ka ajalugu, filosoofia ajalugu. Läks 1940. a.
Hitleri kutsel Saksamaale, kuna oli rahvult
sakslane; oli okupatsiooni ajal Eestis haridus-
direktor, praegu elab (kui veel elab) Ameerikas.

Jüri Parijõgi, harjutuskooli juhataja,
sünd. sajandivahetusel, haridust ei tea, kir-
janik. Lahkus vst 1929 a., oli Tartus kooli-
juhataja. Hukkus tragiliselt 1941. a.

Ain Nurm, harjutuskooli juhataja, sünd.

Loodusõpetuse all on sun-
ni teaduste bioloogiat
ninga tol ajal keemiat.

sajandi algul, seminari kasvandik, lõpetas
süü 1927. a. Praegu koolide inspektor Tartus.

Helmi Jürisson, kehalise kasvatus õpe-
taja, sünd. sajandivahetusel, ^{eri} hariduse oman-
danud Rootsis. Praegu elab Tartus.

Anderson, kehalise kasvatus õpe-
taja, sünd. sajandivahetusel, ^{eri} hariduse
omandanud Saksamaal.

Linvald, ² käsitööõpetaja tütarlastele,
sünd. elm. sajandi lõpul haridust ei tea,
arvatavasti oli õppinud kõrgemas käsitöö- või kodumajanduskoolis,
oli hiljem Rakvere Naiskutsukooli juhataja.
Elab Tallinnas.

Linda Päril käsitööõpetaja pärast
^{võib arvata, et kõrgemas käsitöökoolis õppinud,}
Linvaldi, haridust ei tea, sünd. sajandi
esimesel kümnisel. Elab Tartus.

Brandt, jooste käsitööõpetaja,
sünd. umbes 1890, haridust ei tea.

Vishveton, joonistusõpetaja,
kunstnik, sündunud umbes 1900, kus
õppis, ei tea.

Salmi Noor, majapidamise õpetaja,
sünd. umbes 1905, lõpetanud mõnigi kõr-
gema kodumajanduskooli.

Alma Pärt, ühe kooli õpetaja, sünd.
umbes 1900, kõrgema haridusega.

Kõrgemas
käsitöökoolis
nimetat
õppeametust,
kus õpetati
naiskutsukooli
ja kuhu vieti
kõrskooli
lõpetanud
tütarlapse.

Lra 13 sammupidamist kaasaegse pedagoogikaga. Eriti rõhutas ta, et ^{seminaride} õpetajad mitte ainult ei annaks teadmisi, vaid kasvataksid ja arendaksid seminariste kõigekülgselt. Ta pidas õigens töökooli põhimõtet ja õpilaste võimaluse andmist (oma) eriliste annete arendamist^{eks} ja huvi rahuldamist^{eks}. Õpilaskonna elu organiseerimisele rakendas ta õpilaste endid ja andis neile sellena ümber suuri vabadusi (kors teatavate rangete nõuete täitmisega). V. Raam pidas karvatuks kõige tähtsamas kooli „head vaimu“, s. t. õpilaskonna õiget suhtumist kooli nõuetesse, ^{antust oma kooli vastu} ja julgust^{ist} astuda väärnõuetete vastu (Praegused ^{positiivsed} gruppisead normid!).

Direktori ja õpetajate läbisaamine^{õpilastega} oli meeldiva hea. Direktoril oli õpilaste silmis väga suur autoriteet, õpetajast peeti lugu. Õpetajad kohtlesid õpilasi viisakalt ja humaanselt. (Tean ainult ühte) juhtu, kus üks õpilane solvas õpetajat, ta lõi nimelt õpetaja kaabune, mis varnas rippus, lohusisse. Sellest tuli väga suur pahandus, õpilasega midagi erist^{sündinud} ei tehtud, kuid ta väärus oli tühjas ajans nullus tehtud.

direktor. Nimetatud organid korraldavad
ja juhtisid kõiki õpilaste üllu puutuvaid
küsimusi peale õppetöö, hindamise ja toetuste
andmise. Siit suunati üldkoolilisi üritusi
(kaks kontserti aastas, aktused, tähtpäevade
tähistamine jne.), ringide tööd, ajakirja
"Tarmo" väljandmist, näite-, deklamatsioon-
ja muude kursuste korraldamist, jaotati kooli
kassa ekskursioonide jms. kassa loetel viimises
ja vangiti raha. Klamid ja ringid andsid
esindajate kogus ja ^{koolikassa} üldkoosolekutel aru
oma tegevusest. Niisugune organisatsioon
võimaldab õpilastel õppida juhtimist ja
karratas vastutustunnet ning initsiatiivi.

V. Raam pidas õigeas ja vajalikuas
arendada õpilastes nende huvide- ja üldiste-
kohareid võimeid. Vabatahtlike ainetena
õpetati soome keelt, ladina keelt, esperantot,
filosoofiat jne. Tegutsesid pedagoogika, natu-
ralistide ja võimlemisringid, ^{füüsi- ja} joonistusring,
näitering, orkester, peale obligatoorse ^{sega-}koori
tegutseid veel meeskoor ja vanemate õpi-
laste segakoorid, ^{organisatsioonid ja} mida juhatasid ^{õpetajate abid} õpilased;
oli üsti kalle-kirjanduse ring. Väga popu-
laarsed olid mitmesugused sportlikud võist-
lused oma koolis ja tiste Raamre koolidega.

Pedagoogilises töös paistis silma
kõrk muusikaõpetajad selle poolest, et nad

muusikahuvilistele ja muusikas andekatele kan-
gelt rohkem aega pühendand ja õpetust
andsid, kui programm nõudis. Mitmed semi-
nari lõpetajad astusid hiljem muusikakooli
või konservatooriumi; nii on Raavere seminari
endine karvandik Artur Vahter praegu konser-
vatooriumi professor, Robert Vähisalu RAH-i
solist, trompeti alal lõpetas konservatooriumi
seminarist Tammaru, laulu õppis seal näit-
leja Illi Nõmme, ka seminari karvandik
jne.

Evert Mesiäinen, karnitades mõnel
määralt soome eeskujusid, lõi oma laulmis-
õpetuse metoodika, mis ainult vähealu-
liselt erines praegust jo-le-mi süste-
mist. (E. Mesiäinen „Laulmise metoodika“
ilmumisaasta umbes 1933) ^{Puuduvad kätemärgid.}

Harjutuskorras oli see kind ^{õpetuse} süstema
kasutule üldõpetus, seda kolmes nooremis
klassis. Selle süsteemi tutvustamises ja
propagandimises andsid J. Parinmaa (Pari-
jõgi) ja - Brandt välja metoodilise käi-
raamat „Üldõpetus Raavere Õpetajate
Seminaris“, ilmunud umbes 1926. a.

Tuntud metoodika matemaatika alal
oli õpetaja Lehis. Tema püüdis õigesti laste
õpilastel endil leida matemaatilised töed,
mitte neid kätte õpetada. Sama põhimõtte
järgi töötas ka õpetaja K. Ratanen.

17.12.93

Õpetajad H. Jürisson ja Anderson olid saanud
kehalise karvatus selle aja kõige progressiivsema
ettevalmistuse ja see kajastus täielikult ka nende
tois.

7. Li. tea.

8. Seminaris lubati õpetada ainult kõrgema
haridusega õpetajatel, kuid mõned olid siiski
võel üliõpilased, igatahes oli neil lõputamane
lõhetal.

9. (Vallandati, kui haridus oli nõutavast
madalam.) Vallandati direktor Rinken, kuna
Aina elurüürid ei vastanud kooli kutse-
etikale; oli tegemist ainult Aina ümber tek-
kinud kõmuga või oli selle ka faktilist
alust, seda ei tea. (Kaldun arvama isimest.)

10. Tehniline personal: asja-ajaja - raamatu-
pidaja; kütja-kutsar; kaas koristajat (selle-
aegne nimetus: kooliteenija); kaas kooka, aednik.
Asja-ajaja - raamatupidaja töötas (minu teada)
kuus tundi päevas. Kütja-kutsar oli ühes isikus,
Aina ülesanne oli kütta koolimaja (mitte õpe-
taja elumaja), kus oli kerkküte, Aina
prisi remonte (lukkude parandus, veearustuse
korrashoidmine) ja Aina need vahendid sõidud,
mis koolil asja-ajamiseks tarvis oli. Direktor
hobunega ei sõitnud, vaid käis alati jala!
Koristajad (kooliteenijad) hoidsid puhta kogu
maja ja andsid kella. Kõik olid korteris
kooli hoones. Töötam (ma ei tea) Kõrvi-
tunipäel oli see vnt 55 krooni kuus, teistel rohkem.

11. Õppeamtuus inspektoris ministriumis inspektor. (Tean, et ^{valdavalt} ^{noheli} inspektoriti harva, mitte igal aastal. Mida inspektor peale tundide kuulamise kul kontrollis, seda (ma) ei tea.

12. Lapsevanemad elavad ^{praegu} kõrge koolist kaugel ja ^{koolis} koostis nendega ei tulnud juba sellepärast kõne alla. (Minu teada) suhtunud lastevanemad kooli ja õppeamtuuse õpetajaisse austusega ning sisendavad seda ka lastele. Mõningit konfliktidest vanemate ja kooli vahel polenud kunagi kuulda.

13. Vilistlaskogu oli olemas, sellele kuulus minu teada suurim hulk ^{kuigi mitte kõrg} lõpetanuid. Vilistlaskogu korraldas koolilõpetanute kokkutulekuid ja pidas sidet ka õpilastega. Pärast seminari sulgemist 1932. a. andis vilistlaskogu välja mõned numbrid oma ajakirja. Koostati Rõnne Õpetajate Seminari ajalugu, mida karatseti trüki anda. Kärsis havis sõja ajal, kuid on mingil määral taastatud ja praegu kas Taitu koolide inspektorin Nurga käs või tema poolt mõnede headuslike asutuste kätte antud. Kuigi vilistlaskogu lõpetas oma tegevuse 1940. a., korraldavad endised vilistlaskogu liikmed 1971. a. suvel endiste seminaristide kokkutuleku, millest võttis osa ^{ca} 170 inimest, kes 5 seminari õpetajat. Mõnedest alamidest olid kokku tulnud kõrge, kes elus.

14. Õpetajate organisatsioonias oli sel ajal
leiti Õpetajate Liit. Kuna ma seminaristena
selle organisatsiooni tegevust osa ei võtnud,
hiljem aga Rakveres enam seminari polnud,
siis ei tea^{ta} vastata, kuidas võtsid semi-
nari õpetajad osa Eesti Õpet. Liidu tegevust.

IV Õpilane pedagoogilises õppeasutuses.

1. Õpilaste vastuvõtt seminari toimus vastlus-
eksamitega. Seminari I klassi võeti kõrgema (6-kl.)
algkooli lõpetanud, II klassi täiendati vajaduse
korral keskkooli I klassi ^(7. õ.-a.) lõpetanute, kes samuti
pidid õiendama, võistlusksamid. Val võeti^{vastu}
seminari ^(11. õ.-a.) I klassi, kui seal oli tekkinud vaba
kohti, keskkooli ~~11~~ lõpetanud, kel oli juba
11 õppeaastat seljataga.

Tung seminari oli suur, õpetaja elukutsel
puuti sel ajal arvamus ja pealegi oli seminar
maksuta kool. Näiteks oli 1926. a. kevadel
sisseastumiseksamitel 160 last, neist võeti vastu
36. Sel aastal oli sisseastumiseksameid 5.
leiti keeles kirjalik ja suuline, samuti^{arvutus} mate-
maatikas; ja laulmises. Kõik eksaminandid
saadati enne eksameile lubamist arsti poolt
järel, kus mitme kohta andis eitava otsuse.
Esimene eksam oli alati laulmises. Kontrolli-
ti peamiselt muusikalist koolmist ja mälu,
samuti muusikaalust üldse ja hvi muusika
vastu, vahem nõuditundmist. Kes laulmise

eksamil nõutavat mõtet välja ei andnud, mis järgmistele eksamitele ei lubatud.

Eesti kule kirjaleksiks eksamiks oli kirjand ja pinnuuga 1 kantrelipoogna lehekülg. 1926. a. oli kirjandi teemaks „Minu armsaim raamat.“ Ilusitar on märkida, et eksamile tulnute armsaimad raamatud algasid Tammsaare „Tõe ja õiguse“ I köitega ja lõppurid „Lusta kapteniga.“ Suulisel eksamil küsiti grammatikat ja kirjandust.

Matemaatika ^{kirjalik} eksamil tuli lahendada väiksem tekstülesanne ja numbriline ^{arvutus} ülesanne, ⁶⁻⁸ ^{muutab} mäletan; et tekstülesandes oli tegemist triinõmiga, suuliselt kontrolliti peamiselt harilike ja kümneendmurdudega arvutamist ^{lineaarne} ning võrrandite lahendamisoskust.

Mõnel aastal olid eksamid ka joonistamises ja intelligenti tusti katsete laadi ülesanded.

2. Seminar oli suurus osas väike rahva kool. Vanemate tegevusalad olid mitmesugused, ^{seminari} oli põllupidajate, tööliste, ametnike, kaatõliste jne. lapsi; suhteliselt paljude õpilaste vanemad olid ise õpetajad. Seminaris õppisid ka kõik kolm direktori last ja ^{seminari} ^{õpetajate} ning teenistujate lapsed, samuti Viimaa koolinõuniku kaks tütart.

4. Nimeliselt vastamine võmatu. Enamus ^{õpetajad} ^{seminari} õpetajaks ja jäi sellas, paljud omandasid hiljem kõrgema hariduse. Seminarist laste seas on ^{ka} poliitikuid, teadlasi, kunstnikke, teenistujaid jne. Nähtav?

4. (aas nimetada ainult eriti tuntuid
või neid, kelle kohta mul andmeid on.)

Villem Raam — kunstiteadlane

Artur Nahter — muusika teadlane

Villem Jao — silmapaister revolutsionäär

Johannes Teiental — — — — —

Robert Nahisalu — RAH-i toimet

Milli Võmtax — näitleja ja laulja

Juho Talpup — teatri tegelane

Karin Ruus — revolutsionäär, näitleja

Ernst Saluvere — õppejõud ühes lasteasutuses

Rihard Lahti („Rihard Vardi”) — kirjandus- ja noorus

5. Õpilaste omavahelised suhted olid

klassi piires väga tihedad, samuti inter-
naadis. Vanemate õpilaste vastu tunti aukar-
tust, ei olnud kombeks vanema klassi õpi-
last sinatada, kui tema sinasõpruuses ette-
panekut ei teinud. Kuna aga ~~ta~~ klassi-
välistes ühistundes ja mitmesuguste ülesannete
täitmisel ~~ta~~ eri klasside õpilased küllalt
sageli kokku puutusid, siis räägiti ikkagi
mõne aja möödudes peaaegu kõigiga sina.
Oli ka üksikuid väga kokkumulevaid sõp-
ruskondi ja sõpradepaare, kes selles taniini
on jäänud. Oli lende, kes käivad regulaar-
selt koos tänapäevani.

Õpetajatest püti ^{väga} lugu. Ainult ühe
õpetaja tundides esines tahtlikku distipliini-
rikkumist. Muudugi ei pütnud kõrgi väljapan-
dud hindede õiglaseks ja mõndagi nõndomist
püti ülearuseks, kuid õpetajate intellektuaalsust
ja moraalsust poleks tunnistati kõhklemata.

Ajalehtede ja ka õpetajate vertikaalse rühma olid õpilased, vahemalt vanemates klassides, üsna hästi informeeritud sündmustest Eestis ja välismaal. Koolis oli revolutsiooniline raamat, kes suhtus järsult eitavalt kaasaegsele ühiskondlikule korrale ja kodantlikele riiki. Poliitilised sündmused oli vanemate klasside õpilaste seas tõrki kõneaineks, kuid kriitiliselt meelt nende hindamiseks oli sargeli raske. Haridusliku punktvaates küsimustes oldi ~~religiooselt~~ progressiivsed, mis oli ka seminari karvatuks eesmärgiks.

[illegible]

6. Mured: peamine oli rahamure —
just see, kes olid kõige vaesemad. Kes omadega
kuidagi välja tulid, need nende vaesus väga
ei häerinud, sest muretus oli ^{kõigest} lihtne. Kooli-
vormi polnud, kuid õpilased ei pidanud

enda isiku esile tõstmist silmatorkava muutusega
heas tooniks. Võib arvata, et siin oma osa
mängis ka direktori laste ja koolinõunikutätar-
de väga tagasihoidlik meetus. Kellele uus
või teine õppeaine narkusi tekitas, selle mure
oli edasi jõudmine. Seminaris klassikursust kor-
rata ei saanud. Kakes viimane klassis oli
suureks mureks praktiline õpetamine harjutus-
koolis. Kes sellega rahuldavalt teine ei tulnud,
see ei saanud seminari lõputunnistust, vaid
ainult kerkkooli oma ja õpetaja kutsust
jää ta seega ilma.

(Eredaid sündmusi õpilaste elus kirjeldada
võis siin pikale. Skandaale ei mäleta, neid
tõenäoliselt polnud.)

7. Seminaris õpilasi iseloomustas peaaegu
üldiselt suur huvi muusika ja teatri vastu.
Väga paljud neist huvitas sportimine. Õpi-
laste huvide näitab ulpselt leidur fakulta-
tivate ainetes ja ringide loetlus. Palju õpi-
laste tundis tõelist huvi eesti keele ja kirjand-
use vastu. (Nagu üteldud), leidsid igast klas-
sist mitmeid õpilasi võimaluse vti kooli
astuda. Oli väga häid muusikameistade val-
dajaid, kes läksid hiljem konservatooriumi
ja 2 joonistajaid, kes pärast kooli lõpeta-
mist läksid Nabariinskiel kunstinäitustel.

Võibolla mitte kõrgi ^{ühe seminari} ideaalras polnud saada
 õpetajaks, sest paljud astusid seminari seepärast,
 et siin ^{puudus} polnud õppeaastu. Kindlasti aga
 püti ^{õpetaja} ^{antust} vajalikuks, et kui juba oled õpetaja, siis
 ole hea õpetaja. Proovitudide õnnestumine
 seminaris ei olnud mitte vasi seminari lõpu-
 tunnustuse omandamise eeldus, vaid ka semina-
 risti isialiku ^{prustüü} küsimus. Kaasõpilase
 positiivsete omaduste püti andekust, seltsi-
 mehelikkust ja abivalmidust; elaseltsimehelikkust,
 elakaust ja esiletõukimist püti halvadeks
 omadusteks. Mitte vastata ^{üh} põhjusele, et tund on
 ette valmistamata, kaasõpilaste hukkamõistu ^{lõde}
 ei ¹² kutsunud, kuid ^{halvaste} lollilt vastaja muutus naeru-
 aluseks.

Pärvalt et seminaris kui õppemüütu
 kellelgi pettuda tuli. Pettunud need, kes halva
 edasijõudmise tõttu või mõne muu asja pärast
 olid sunnitud enne lõpetamist lahkuma.

8. Kehalise kasvatare õpetajad olid
 selle aja parimad. Nagu avalikvahelised
 spordivõistlused näitavad, oli seminaris palju
 häid sportlasi. Kuid kohustuslase spordi-
 võistlusi ^{ei olnud} polnud. Üldiselt pöörduti väga palju
 Ahtelepanu üldarendavatele harjutustele ja
 võistlussport oli peamiselt võimlemisringide
 asi. Õpilaste tervislik seisund oli hea.

Õppe- karvatöö korraldus.

1. Õppeaeg seminaris oli 6 aastat. Kõrs 6 õppe-
aastaga algkoolis said seminaristid kokku 12-aastase
hariduse.

2. Õppetöö algas augusti lõunapäeval, lõpp
oli juunikuus 7. - 8. päeval. Põhikemaid õppetöö
vahetegu oli kaks: jõulude ja lõhavõttepühade
ajal, kummalgi korral kaks nädalat. Põrari-
päevane õppevahetegu oli oktoobri lõpul; seda
vahetegu nimetati ^{mitteametlikult} Vkiistripühadeks, kuna enne
vahetajale minekut koolides ^{topelt-}aknad ette pandi
ja kinni/kleebiti. Õppetööd ei olnud kodantiku
vabariigi aastapäeval, palvepäeval, taevaminemise
pühal, nelipühade ajal ega 1. mail. Uus-aasta
ja kolmekuningapäev langend jõuluvahetaja, suur-
neljapäev ja suurede lõhavõttevahetaja sisse. Viit
oli pühad ka seminaris aastapäev.

3. Õppetöö algas kell 9.00, sügisti ja kev-
deti tund aega varem. Õppetunde oli nädalas
30 - 32, peale selle fakultatiivsed ained. Lõpu-
klassis oli tundide arv isegi väiksem, sest õpi-
lased oli kaunikesti koormatud praktikaga har-
jutuskoolis. Tunde oli enne lõunat tavaliselt
6, alaveri- ja viisitunnid olid pärast lõu-
nat. Tunni pikkus oli 45 minutit, harilek-
vahetund kestis 10, suur vahetund 20 minutit.

Kaks või kolm korda nädalas oli
10 min. enne õppetöö algust hommikupalve.
Alldisi õpilaste kogunemini oli tähtpäevade

juhul ja kiindlalt ühe prolaariga algul ning lõpul. Neid süstati kõnede ja õpetajate ja õpilaste poolt, lauludega ja muusikaliste ette-
kannetega. (vms). Peale selle kogunemid õpe-
laud sageli väljastpoolt tulnud luteri
või kunstnike kuulamisena. Üsna sageli
korraldavad ringid referaat- ja näidendi-
tuid ning kinnisi piduõhtuid. Kaas nenda
aastas oli ^{avaline} kontsert (koraal orkester, ansambel,
instrumentaal- ja vokaalensembleid) ja peale selle
korraldati veel avalikke ring kinnisi pidu-
sid, millel kaanti ette näidendeid.

4. Ei tea, mis inspektor. Põhinõu on tunni-
plaani koostamisel oli nohtavasti ühtlane töö-
hulk kõigil nädalapäevadel. Ei olnud ühti
rasked ega ühti kergeid päevi. Üldine
tunniplaanis oli märgitud ainult, milline õpe-
taja milline klassi läks. Õpetas uus õpe-
taja mitut ainet, määras ta ise iga aine
tundide koha (enda tundideks määratud ajal).

5. Tiadmisi hinnati kolmepallilises süsteemis. Hinded olid hea, rahuldav, nõrk. Samade hinnetega hinnati käitumist (elu-kombeid). Nõrgust hinnete märkimist praeva-raamatute nagu praegu, ei olnud. Ainult värsikud õpetajad märkisid õpilaste suuliste vastuste hinded endale üles, enamuse seda ei teinud. Kõrgelise töide hinded märgiti A-õ alla. Siin kahtas mõni õpetaja ka

numbuid ja viie-pall- süsteemi, kuid see
 oli mitteamiteer. diste amiteerhinnat. kind. nhe. õpplase
 matemaat. teaduse varga heaga (hummistul)
 G. Klarnarimis lopetati õpetajate poolt
 väljapandud hinnete alusel. õppeamitane

L2a 13

Lõpetamiseks oli tarvis sooritada mõned
 ksamid. Igal aastal määras need Haridus-
 ministerium. Näiteks viid 1932. aastal lõpu-
 ksamid asti kulus (kirjand), pedagoogikas
 ning pedagoogika ajaloo (suuline) ja mate-
 maatika metoodikas (suuline).

Õpilased said kaks korda aastas
 klarnitunnistused. Pärast lõpuksamite soo-
 ritamist anti lõputajatele välja seminari
 lõputunnistused. Lõputunnistus ei andnud
 õpetaja kutset, vaid õiguse töötada õpe-
 tavana. Kui nnn lõputunnistuse omanik
 oli töötanud õpetaja kohal kaks (võrum kas)
 aastat, anti talle kutsetunnistus n.n. kutse-
 kursustel, mis korraldati seminari juures.
 Kutsetunnistuse saamiseks oli vaja peale
 kutsekursustel osavõtmise veel esitada pisem
 aruanne enda kahe aasta töö kohta ja
 esitada kolleegide hinnang oma tööme-
 tadele kohta. Viimane pidi olema vähe-
 malt rahuldav.

Lõpuaktused olid väga pidulikud
 ja toimusid traditsioonilise päevakorra
 järgi.

vi Õppe- ja karvatööde sisse-
 Seminaari pedagoogilisel õppeaastal ja õppeaastal metoodikatel
 eni meelest alla võtta.

1. a) Psühholoogia iv klassis, 2 või 3 tun-
 di nädalas. Meetodid: vestlus, õpetaja ette-
 kanne, õpilaste referaadid, vaatlused ja eks-
 perimendid harjutuskooli klassides, samaraheli-
 sed ~~ant~~ ja enisevaatlused.

b) Pedagoogika ajalugu v klassis, vist
 3 tundi nädalas. Meetodid samad, mis a) pool.

c) Pedagoogika vi klassis, vist 3 tun-
 di nädalas, meetodid samad.

Neid aineid (kõiki kolme) õpetas
 Raavere pastor Egon Pallon. Tema tunnid
 olid praktiliselt huvitavad ja aine käit-
 lus laialdane ning põhjalik. Jumalasaionaga
 ei olnud neis tundides mingit tegemist.

d) Didaktika kas v või vi klassis, vist
 2 tundi nädalas. Õpetas direktor Raam,
 kaasandekavalt ja väga nõudlikult.

e) Kõrgi algkoolis õpetatavate ainete
 metoodikad v ja vi klassis, tundide arvu
 ei mäleta. Õpetasid vastavate ainete õpe-
 tajad.

Peamiseks meetodiks oli lasta semi-
 naristidel nende ainete tundides esmanda-
 tud teadmisi praktiliselt pedagoogilises
 töös rakendada. See formus peamiselt har-
 jutuskoolis aga ka praktikanädalatel
 mitmesuguste maavoolides.

2. Vastavalt antud aine õpetaja pedagoogilisele meistrikskannle, tema teadmistele oma aines, ^{õpetaja} üldisele eruditsioonile, samuti olenevalt õpilaste eeldustest ja huvidest.

Õnõpetava õpetaja, pastor Pallon, oli muudugi idealist, eriti oli ta kiindunud Kanti filosoofiasse. Õnõpetava tunnid olid huvitavad, vaigatsenud, manitsevad ega palvetavad. Tooni neis ei olnud, sellest maailmast ei räägitud kunagi kui hädarohust ja piiblit vaadeldi ümber naagu kirjandustist. Igal õpilasel oli vabadus vastu väita ja vaidelda. Nohtavasti oli see just õige taktika õpilaste karvatamisel idealistlikus vaimus, nende probleemide võtmine ja säilitamine.

Õpikuid oli sel ajal vähe ja enam-muus õppeainetest tulid konspektivides. Olid õpikud loodusõpetuse (bioloogia), füüsika ja ajaloo jaoks ning mõningad kirjandusteadusloend ja keeleõpikud. Vähekeelte lugemise kirjandusteid, õpikuid polnud.

4. Pedagoogiline praktika algas I klassis esimese proleasta lõpul. Igal õpilasel tuli igas aines anda n.n. proovitund. Peale selle olid õpilased kahel korral täielikult praktilise harjutumoodis, kumbi kord 2-3 nädalat. Seminari klass jaotati rühmadeks. Iga rühm

sai enda hoolede ühe harjutuskooli alam-
jaotas töö omarahel ja täitis kõni
õpetaja rong klamijuhataja nlesandrid
selles klassis. Peale selle oli (nagu arpool
utildud) tarvis viikida praktilise mõne
maa või linnakoolis. See praktiseer-
kustis umbes kahe nädalat.

Proovitunnus valmistas semina-
rist üheksaajalise konsekti, mille
kinnitas vastava aine õpetaja. Prakti-
kant hankis või valmistas ka vajali-
kud õppeabinõud. Tundi kuulas pealt
mõnikord kogu klass koos õpetajaga,
mõnikord ainult üks või kaks alam-
klassi lastest määratud opponenti ja õpe-
taja. Kõik proovitunnid arutati klas-
sis läbi ja hinnati. Praktikanäida-
latel kõni tunde ei hinnatud, see aeg
oli rohkem harjutamiseks ette nähtud.
Praktikanädalate järel andis iga inim-
aru oma tegevust.

5. *õppematerjali korraldamine* *õppematerjal*
6. Karvatada töid ja lapsi armus-
tavaid õpetajaid algkoolidele, varustada
nend hea tahtega vña edasi haridus-
elu ja arenda ka ise elus edasi.

7. Kõige mõjusam karvatuvahend
oli töö ja elu seminaris. Õpilaste oma-
valitus, whised üritused ja pedagoogide
suunavad vestlused avaldasid kõrgile
karvatavat mõju. Eritisi ergutus õppi-
miseks polnud vaja. Seminaris pidi

5. Botaanika- ja keemiatundides korraldas õpetaja juri Erue
peamiselt laboratoriseet meetodit, vähem tegi seda õpetaja Vekner.
Ka füüsika tundides võis õpilaste praktilist tööd.

Lisa 13

Õppenõugetel oli õigus (seminari põhinõugete
järgi) tunnata õpilane koolist välja, kui teda
peeti ei peetud sobivaks õpetaja kutsile. Seda
õigust õppenõugete ka mõnedel juhtudel kasutati.
Väisugust õpilane väljajamunamist ei keelduti tunnistatud väisajate juures.

õppima vähemalt rahuldavalt. Nõrgalt
edasijõudjad olid sunnitud lahkuma.
Distsipliini eriti millegagi polnud tarvis
kindlustada, see oli hea. Seminaristid
austasid oma kooli ja tundsid selle
üle uhkust.

Karistati käitumise hinde alan-
damisega, kuid ei mäleta, et seda (oleks)
juhtunud sageli. Mõnel korral heideti
õpilane koolist välja / ^{et lasta} maletan kahte
vargusjuhtumit, mõlemal korral olid
tüüdlased sunnitud päevapealt lahku-
ma). Ühel korral heideti õpilane
välja ^{ühel} restoranis käimise pärast. Ühel
korral nähti kahe linnas elava nais-
õpilase ümberkolimist internaat. Mõned
õpilased praigutati ümber teise seminari.
Mäletan, et kommunistlike naudetega
õpilane Vollem Soo, kes oma seisukohti
agarsalt propageeris, oli sunnitud semi-
narist lahkuma. Seminaris oli kujunenud
põrandaalune marksistlik grupp. Peale
Vollem Soo võrvaldati ~~koos~~ sinna kuu-
lunud õpilastel seminar lõpetada.
Väisja heideti õppenõugete otsusega.

8. Õpilaste suhtumine õpetajasse
oli eakohane. Nooremates klassides õpiti
õpetajale, keermistes kuidas keegi ja vane-
mates klassides eesmärgil lõpetada seminar
ja omandada vajalikke teadmisi- oskusi
kõrgis ning erilisi teadmisi oma harr-
aladel.

Enamasti ^{aga} tahtsid seminaristid õpetajaks saada.

9. Vahetundide ajal korrapäramist ei olnud ja selleks polnud ka tarvidust. ^{vajadust} ~~Korrapäramine töö ei olnud. Kõik need~~

11. Eespool vastatud. / Ahtunud, loengud, välisloetorite ^{ja kunstnike} esinemised, matkad, kursused, kunstinäituste külastused, 2 avaliku kontserti aastas / muusikaliste ettekannetega, näidendite õhtud / avalikud ja kinnised, teatrilised või mõne klari omad), kingide "õhtud", klariõhtud, klarride jõulupühajae. [Pühade ("õhtud") ja klariõhtude toimetati mitme-
suguste ettekannetega jne. Avalikust erime-
stist saadud tulused kasutas koolkond
kingide ja klarride näituste, mitmesugus-
te kursside (näite-, deklamatorian-, epi-
kanto jne.) korraldamiseks.

^{Spetsiaalsetes tegutses}
12. Koolkond, võimlemisring, natura-
listide ring, karskurving, pedagoogika
ring jne. (Vt. eespool.) Tegutsesid nartavalt
oma nimele. Kõikidel ringidel oli paigu
liikmeid ja nad tegutsesid pidevalt.

13. Ei tea

14. Nagu 7. punktis all kirjeldatud,
tegutis 30.-date aastati alguis salajane
marksiistlik ring. Sellel olid sidemed ka
väljaspool kooli. See side tekkis tööjuhata
ja kirjanduse saamises.

VII Nõukaskearlane hilisem teinistuskäik.

1. 1932/33 - õpetaja A. Paksuõõd kodumaaõpetaja
1933/34 - õpetaja Püri 6-kl. algkoolis.
1934 - 1941 - õpetaja Lõnda algkoolis
1941 - 1971 - õpetaja Põrnus Eriõpetaja

E. Lõnda hõlmas oma kodumaaõpetaja naatavolis

2. Küllalt heas, et alustada tööd. Naatavalt seminar olis sel ajal suutnud rahum anda. Selle ettevalmistuse tugevad küljed olid vastutustunde, töötamise ja iseseisvuse karvatamine. Õppeainete meetodikaid ei saanud seminar selles ettenähtud ajaga küllalt põhjalikult õpetada, sest tuli ju seminariste ette valmistada kõike algkooli õppeainete õpetamiseks. Veel jäi rahum oskus kõnelda vööraselt, oman-damine need parimult, kõnepraktika oli vähene.

3. Seminaris lõpetajad said töökohad enamasti maale. Töötõngimused olid ras- ked seetõttu, et töötada tuli praegudel juhtudel suurtes liitklastides ja tundide arv oli suur - 30 tundi nädalas. Õpi- laste suhtumine kooli mis nohtades, aus (mina) töötamise, oli soovikohane. On jäänud hea mälestus laste koolialikkusest ja huvi õppetöö vastu. (Monni) halbu tulemus ei saanud. 7 aastat jäänud,

Läti

mil töötasid Sonda algkoolis, abistand seal-
 sed koolijuhatajad / neid oli selle aja jooksul
 kaas) mind alati, kui abi vajati; kuid
^{kooliõpetajalt} ~~teistest~~ abi võtama mind polnud karra-
 tatudki ja seda polnud palju tarvis. Sonda
 ümbriku lapsevanematest on jäänud kõige
 paremad mälestused. Vallavalitsusega olid
 suhted normaalsed. Vald andis õpetajatele
^{kütte} puid vajaduse järgi. Sonda algkoolis tehti
 õpetajate korterites iga kahe aasta järel
 valla poolt remont. Kuid muudugi polnud
 tingimused kõrvades valdades ja koolides
 isemugused. Nõue õpetaja palk oli varem 62, hiljem 57 kr.
 Viie aastat järel tõusis see 75 kr. -le, siis 90-ile.

Sonda algkoolis revaldeis kooliõpetaja
 Liisi. Tema pidas Arhtraks töötlemissi
 ja head korda koolis. Õpetaja meetodi-
 tene ta end palju ei seganud, küll aga
 nõndis sõbraliku suhtumist õpilastesse.

Õpetajalt oodati osavõttu kohalikest
 seltskonnadest, harjoõpetajalt peamiselt
 haridusala (kultuuriala) kultuurialal.
 Nõude mõnede jaoks see meelaku-
 tust ja ei tundunud just raske olevat.

4. Väga raske vastata. Oli need,
 kes nõnnogude võrmuga kõhalematult ühi-
 nesid; oli äravotaval sisen kohal olid ja
 kes enne otsuse langetamist tahtsid näha,
 kuidas uus võrm tegutses hakkab.
 Võrk arvata, et oli ka vastand.

1920-30-ndate aastail pealapselise ülevaate
 saanud õpetajad märtsis nõnnogude võrm + asu-
 tamine ühikult.

